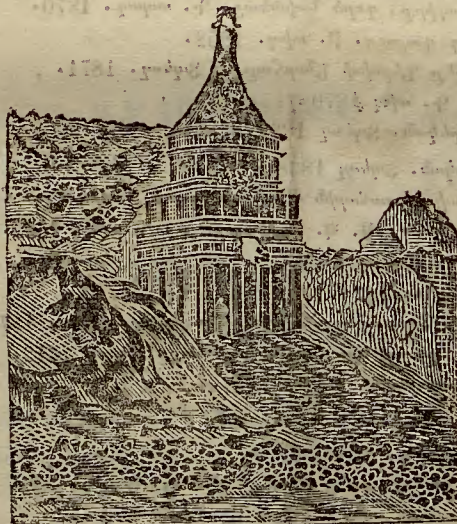

Ա Ւ Պ Ն

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ԸՐԳԵՅԻՆ ԲՆԱՍԻՐԿԱՆ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ
ԵՒ ԲԵՂԵՔԵԿԱՆ

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ
ՇՐՋԱՆ ՄԻԱՄԵԱՅ

ՅԵՐՈՒՍԱԼԵՄ

Ի ՏԳԱՐԱՆԻ ՄԻՔՈՑ ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՑ

1875

ՅՈՒՅԱԿ ԳՐՈՅ

Ի Տ Պ Ա Ր Ա Ն Ի Ա Ռ Ա Ք Ե Լ Ա Կ Ա Ն Ա Ռ Ո Ռ Ո Յ Ս
Ս Ր Բ Ո Յ Յ Ա Կ Ո Վ Բ Ե Ա Ն Յ

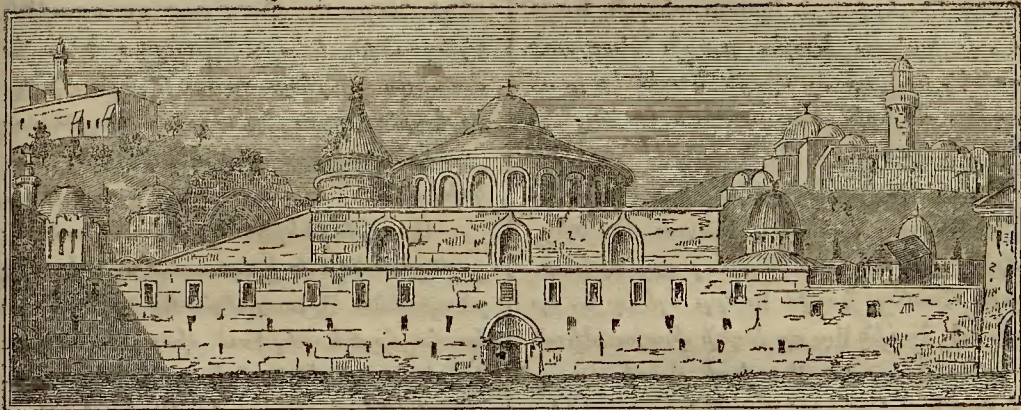
ԵՒ ԱՐԺՈՂՈՒԹԻՒՆՔ ԵՈՅԻՆ

ԴՐՆ ՓԲՅ.

Ա. Գ. Ե. Ն. Հայերենի լիովնի Գ. Վերքեհանի. տպուկ 1872.	4	
Աղօթագիրք. Սրբազան տեղեաց, աշխարհիկ լեզուա.	2	
Անուշը. Գ. Սիմոն, ոգեաց Մ. Թաթու. 1869.	1	20
Առաքինութեան ճարտան, կամ Մենտոր մանկանց, թարգմանեց Տ. Հ. Թ. Ս.	7	
Աւետարան ասեմի. Ս. Եկեղեցւոյ մէջ կարգացուելիք աւետարաններն են.	30	
Աւետարան վարք, Տպեալ 1867.	6	
— Նոյնը կտակարանով. Տպեալ 1867.	12	
— Նոյնը ճաշու. Տպեալ. 1868.	30	
Բանախօսութիւն, արակրտահեաց մէջ. Բ. Տիպ 1874.	1	
Բացարարութիւն Հրատարանն եւ դղմանն եւ առաւօտեան երգոց շնորհալ. (*)	6	
Գաղիի վերջին արքայ Հայոց Բագրատունի, ողբերգութիւն. Տպ. 1672.	5	
Գործք Առաքելոց, Տպեալ 1867.	6	
Գործք Ոսկերիկի Սամուէլ Ռաբբի հրէի. Տպեալ 1867.	3	
Գովասանք. Տպեալ 1867.	3	
Եղիշէ, պատմութիւն վարդապետաց պատերազմին ընտիր գործ նախնեաց.	7	
Երևոյթ կրից. Տպեալ 1851.	7	
Երկու խօսք, եկեղեցւոյ պաշտօնեցի ուղղուած. Տպեալ 1873.	3	
Երկրի խաւրի, աղօթագիրք, գործ նախնեաց, Գ. տպագ. 1870.	7	
Զանազանութիւն հինգ դարուց. Բ. տիպ. 1862.	40	
Ընդհանրական թուղթք Ներսիս Շնորհալուց. Տպեալ. 1871.	18	
Թանգարան խրատու. Գ. տիպ 1870.	18	
Թախտի տեսակ տարեկան, Տպեալ 1839. (*)	3	
— Նոյնը չարթական. Տպեալ 1838. (*)	2	20
— Նոյնը Ս. Յակոբայ առնարին մէջ կտարուած թախտներու հանար	4	
Թաւառանութիւն համառօտ, Ս. Պ. Փաշաղեանցի, Գ. տիպ. 1869.	3	
Ժամագիրք խաչարազի. Տպեալ 1866.	20	
Ժամագիրք ասեմի. Տպեալ 1870.	20	
Խնդիր Ս. Տեղեաց եւ Նորա պաշտօնական քննութիւնը, Տպեալ 1871. (**)	50	
Խորհրդածութիւն Ս. պատարագի, գործ նախնեաց. Տպեալ 1842.	6	
Խորհրդատար Ս. պատարագի, Տպեալ 1873.	10	
Կարգաբերութիւն առողջութեան, Տպեալ 1871.	10	
Կենսագրութիւն Բաւրալայ, Տպեալ 1869.	5	
Կտակաբեր հոգեշահ բանից, դրեց Արդար Խոննց. Տպեալ 1853.	2	
Կրթարան Աւետարանական բանից, Դաս Ա. Արմեն Պետրոս.	6	
” ” ” ” Դաս Բ. Սամարայի.	1	20
” ” ” ” Դաս Գ. Որդեք Աստուծոյ.	1	20
Հանապարտութիւն երկրորդան առաքելոց, հանդերձ յաւելուածով.	1	20
Հանառօտութիւն Վրդտանէական ուսանն. Տպեալ 1873.	4	
Հայերի վրաց. Տպեալ 1852. (**)	4	
	6	

Ծ Ա Ն Օ Թ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Սէկ աստղանիւն (*) նոյն գրքին հարաւագիւտ ընտու ինչոյսին.
Իսկ երկուսը (**) բնութիւն աստուած ընտու:

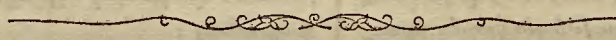

ՏԱՍՆԵՐՈՒԿ ՏՅՈՒ
ԹԻԻ 11.

Մ Մ Ս Ս Գ Ի Ր

ՆՈՅՆԵՐ 30
1875.

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

Կ Ր Թ Ա Ր Ա Ն

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ա Կ Ա Ն Բ Ա Ն Ի Ց

Գ Ա Ս Զ.

Ա Ր Տ Ա Ս Ո Ւ Ք Ե Ի Ե Ր Գ (*)

ԵՂԲԱՐՔ, այս երկու մարդարեկց մէջ, յորոց մին կը քարոզէ ապաշխարութիւն և միւսն իրկուութիւն կը խոստանայ ապաշխարող սրտերուն, կոյն արդեօք ստուեր անգամ ընդդիմախօսութեան: — Ո՛չ բնու: Ստիպն, ՚ի միայն առ միւսն, առաջնոյն պաշտօնէն առ պաշտօն երկրորդին, կայ մի անջրպէտ, կայ մի տարածութիւն, զոր

Աստուծոյ աչքն միայն կարող է չափել: Խիստ լաւ նշմարած էր սոյն կէտն Յաւհաննէս Մկրտիչ, երբ ասաց. « Որ ՚ի վերջուսան դայ ՚ի վերջոյ է քան զամենայն, որ յերկրէ աստի է, յերկրէ է և յերկրէ խօսի ». Յաւ. Գ. 31: Արդարեւ՝ Յովհաննէս ապաշխարութեան քարս զուցիւնն, կերպիւ իւրիք, երկրի խօսք էր, մարդկային խօսք էր, դադարաբար մի էր, սր կը ծնանի մարդոց մէջ և զոր մարդ կ'ընդունի և կը հասկնայ:

(*) Հարունակութիւն և վերջ:

Բայց Ենորհի խօսքն Աստուածային խօսք է, և նա՛ որ Ենորհի բառն կ'արտասանէ, նա՛ որ ոչ միայն Ենորհի կը բարոզէ, այլ և խաղաղութիւն կը շնորհէ, նա ՚ի Վերոսար է և ՚ի Վերայ է քան զառիւնսն : Յովհաննէս Մկրտիչն մարդ է . իսկ Յիսուս Քրիստոս՝ Աստուած : Խիղճըն կը վիայէ առաջնայն, բայց երկրորդին համար Հոգին Սուրբ պէտք է, որ վիայէ : Հոգին Սուրբ խղճի վիայութեան հակառակ բան մի պիտի չ'աւտէ . բայց խեղճն պիտի չը կարողանայ յայտնել այն ամենն, ինչ որ Հոգին Սուրբ պիտի յայտնէ : Այս պատճառաւ ահա, ով որ զՅիսուս Քրիստոս ընդունի, անշուշտ պիտի ընդունի և զՅովհաննէս Մկրտաիչ, կամ արդէն իսկ ընդունած է . վասն զի անհնար է փրկութեան հաւատալ, (որոյ պայմանն ապաշխարութիւնն է) առանց հաւատարու նոյն իսկ ապաշխարութեան : Բայց կարելի է ընդունիլ զՅովհաննէս, այսինքն հաւատալ ապաշխարութեան կարեւորութեանն, և առ ժամանակ ինչ, և թե՛րեւս ընդերկար՝ մնալ առանց ընդունելու զՅիսուս Քրիստոս : Այս բանս շատերուն պատահեցաւ Յովհաննէս Մկրտիչ եւ Որդւոյ Մարդոյ օրերուն մէջ . վասն զի Յովհաննու աշակերտներէն շատերն, թէ և զընկերացան առ Յիսուս, բայց Յովհաննէսէան մնացին յամառութեամբ, և շատ ուշ Քրիստոսնեայ եղան կամ ամենեւին չ'եղան : Այսպէս իսկ կը պատահի տակաւին մեր օրերուն մէջ . ոմանք կ'ընդունին զՅովհաննէս, այսինքն զվիրութիւն ապաշխարութեան եւ չեն ընդունիր զՅիսուս Քրիստոս, այսինքն զվիրութիւն Հոգւոյն Սրբոյ : Սակայն այս մասին բնաւ չեմք հօգար մենք . վասն զի նորա որ իսկապէս առաջինն կ'ընդունին, անհնարին է, որ մի օր երկրորդն եւս չ'ընդունին : Բայց ինչ ա-

սենք նոցա համար, ոչք ոչ առաջինն կ'ընդունին և ոչ երկրորդն : Ի՞նչ կը մտածեն արդեօք նորա ինքնին : Ի՞նչ կը կարծեն . ուրիշ որո՞ւն կը յուսան յերկրէ . ուրիշ որո՞ւն կ'ակնկալեն յերկնից :

Այսպիսիներն են ահա, զորս կը յանդիմանէ և կը դատադատուէ մեր բնաբանն : Այսպիսիքն են ահա, որք կը հայհոյեն երկու վարդապետութիւնքն միանգամայն, հաւատարու պայմաններէ զուրկ համարելով : Այս ազգն, այս սերունդն է ահա, որոյ համար մարդ չը գիտէ թէ ի՞նչ երգելու է : Վասն զի անգգայ է այս ազգն ինչ պէս տխուր ողբոց, նոյնպէս և ուրախական երգոց համար . ոչ առաջիններէն կը զգածուի և կուլայ, և ոչ երկրորդէն կը շարժուի և կ'ուրախանայ : Ապաշխարութեան վերայ խօսես, կը յուզի և կը գայրանայ . շնորհոց վերայ խօսես, դարձեալ կը սրտամոխ եւ կը զայրանայ :

Եղբարք, Յովհաննէս Մկրտիչ եւ Յիսուսի Քրիստոսի ժամանակն բաւերեւակայութեան միայն անցած է : Յովհաննէս Մկրտիչ և Յիսուս Քրիստոս տակաւին կան, տակաւին կը մնան : Քրիստոսնէութիւնն սոյն երկու մարդարէներն եւս իւր մէջ կ'ամբօթի : Քրիստոսնէութիւնն կազմուած է երկոցունց քարողութենէն միանգամայն, յորոց առաջինն կը ստարաստէ զերկրորդն, և երկրորդն կը լրացնէ զառաջինն : Եւ որովհետեւ իւրաքանչիւր ճշմարիտ Քրիստոսնեայ կը ներկայացնէ և կ'անձնաւորէ յինքեան զքրիստոսնէութիւնը և զոր ինչ էական է ՚ի քրիստոսնէութեան, իւրաքանչիւր ճշմարիտ քրիստոսնեայ նմանապէս կը գրգռէ այն գայթակղութիւնն, որոյ վերայ խօսուած է մեր բնաբանի մէջ, և կրկին հայհոյանայ անզի կը տայ ընդ գէմ Յովհաննու

Մկրտչի և ընդդէմ Որդւոյ Մարդոյ :
Ինչպէս Յովհաննէս Մկրտչէն և Քրիստոսէն կը գայթակղէին , նոյնպէս կը գայթակղին եւ ճշմարիտ քրիստոսնէի կեանքէն ու վարքէն և կը սկսին հաւրածել :

Այսպէս են գրեթէ ամեն սերունդներ , որոնք իրարու կը յաջորդեն : Այսպէս է այն սերունդն իսկ , որ 18 դարերէն 'ի վեր կը քննանայ Յրուսաղէմի և Տաճարի բեկորներու հետ խառնուած : Աշխարհս տակաւին այն հրապարակն է , ուր մանուկներն կը կոչեն իրենց ընկերներն . « Փոզս հարաք ձեզ՝ եւ սչ կաքաւիցիք , ողբացաք ձեզ՝ և սչ կօծեցարուք » :

Թերեւս մեր Փրկիչն մի մասնաւոր նպատակ ունէր , երբ այս սիրուն եւ սրտաշարժ աեսարանն պատկերացուց մեր առջեւ . երբ մանկանց և հրապարակի պատկերն ներկայացուց մեզ : Բայց ինչպէս կարող ենք չը զարմանալ , երբ , նոյն իսկ մեր ըմբռնած իմաստով կը տեսնենք , որ ճիշդ է այս ամենափոքր պարագայից նկատմամբ անգամ : Ի՞նչ քան գեղեցիկ է , որ քրիստոսնեայք ներկայացած են ընդ կերպարանօք փոքրիկ մանկանց եւ իրենց հաւատոյ դաւանութիւնն՝ երգոյ օրինակաւ : Արդարեւ՝ հաւատացեալքն այն ժաւանակ միայն իսկապէս հաւատացեալ են , երբ հաւատով եւ հնազանդութեամբ մանուկ եղած են : Նոքա լիւս վին չեն ուսուցաներ , երբ չեն երգեր : Նոցա ամենէն բարձր և զգոն դասերն՝ երգեր են , զորս ոչ թէ հնարած են , այլ ուսած են հայրական տան մէջ , այնպիսի երգեր , զորս մարց փափուկ և քաղցր ձայնն կը մրմնէջէ նորածնելոց օրօրոցին մօտ :

Այս քրիստոսնեայներն , այս հաւատով մանուկներն , աշակերաններ չունին , այլ ընկերներ : Նոքա իրենց ըն-

կերներն չեն որոներ իրենց տուներումէջ , այլ կ'որոնեն հրապարակի մէջ : Նոքա միայն մի երգ չունին , նոքա կը փորձեն թէ ո՞ր երգն աւելի հաճոյական է : Ուստի , նոքա երբեմն սրնդի վերայ ուրախական եղանակներ կը հընչեցնեն , երբեմն ողբաձայն նուագներ կը նուագեն : Եթէ միայն ողբաձայն նուագներ ստիպուէին երգել , չէին վհատիր , այլ կը նուագէին . վասն զի գիտեն նոքա , որ այնպիսի տրամուծիւն կայ , յորմէ ուրախութիւն կը բղտի օրտի համար : Նոքա չեն ասեր բնաւ , ինչպէս Եբրայեցիք կ'ասէին Բարկրոնի գետափանց վերայ . « Ձխարդ երգեսցուք մեք զօրհնութիւնս Տեառն յերկիր օտար » : Փոխանակ լռելու՝ նոքա աւելի լաւ կը համարին իրենց հոգւոյ սուգն ու ախրութիւնն երգել : Նոքա կը յայտնեն իրենց ներքին վիշտն ու տառապանքն , նոքա կ'աղաղակեն ինչպէս Ս . Պօղոս . « Այր մի տառապեալ եմ ես , ս՛վ ապրեցուցէ զեմ՝ 'ի մարմնոց աստի մահու » : Նոքա կը պատմեն հոգւոյ և մարմնոց ցաւալի պատերազմն , բայց իրենց պանդխտութեան աղէտն ողբալով , ուրիշ պանդուխտներուն ցոյց կը տան 'ի հեռուստ , անդր քան զկոհական արեւ ծուփ , անդր քան զբիշերն անխարտ , զափունա նորոգ հայրենեաց և զարշաւլոյս անգիշեր և յաւիտենական աւուր :

Բայց աշխարհն միշտ նոյն է : Ողբ բաձայն եղանակներէն կը խորշ , ուրախաձայն նուագներէն կը գայթակղէ : Աւելի պարզ կերպիւ առենք , աշխարհս փոփոխակի երկու կշառմբանք գործ կը դնէ Քրիստոսնէութեան դէմ , զորս իւրօրօքանչիւրս հաղար անգամ լսած ենք : Մի կողմէն կ'ասեն թէ՛ Քրիստոսնէութիւնն շատ խիստ է , շատ անողոր է , շատ բան կը պահանջէ մարդկային բընութենէն . ամենեւին չը ներեր . ամեն

փառքի բան մ'ի յանցանք կը համարի :
 Նորա քարոզած բարոյականն արարա-
 ծոց համար չէ : Վասն զի չափէն դուրս
 կը մեծցնէ թէ Աստուծոց պահանջում
 ներն և թէ մարդոց կարողութիւնն :
 Հետեւապէս Աւետարանի բարոյակա-
 նին , իւր անչափաւոր պահանջումնե-
 րով , միայն յառաջ կը բերէ յափշտա-
 կուած մոլեռանդներ և կեղծաւորներ :
 Միւս կողմէն կ'ստեն թէ՛ Քրիստոնէ-
 սութիւնն շատ ներողամիտ է մարդկա-
 յին տկարութեան համար : Ի՞նչ է շը-
 նորհօք փրկութիւնն , եթէ ոչ ջնջումն
 ամենայն բարոյական օրինաց և գործոց :
 Ի՞նչ չափազանց զիջողութիւն է այս ,
 որ կը քարոզուի թէ՛ մարդ կարող է
 երկինքն ստանալ իբրև վարձ միմիայն
 զայն ստանալու համար աւնեցած փա-
 վաթին համար : Ի՞նչքան օտարօտի է
 Աւետարանի սոյն վարդապետութիւ-
 նն , որ առաջին ժամու և մետասան-
 երորդ ժամու մշակներն միակերպ կը
 վարձաբարէ :

Այսպէս ահա՛ , կը տեսնենք որ եր-
 կու կողմէն եւս կը պախարակուի Քր-
 իստոնէութիւնն , մերթ իբրեւ շատ
 խիստ , մերթ իբրեւ ներողամիտ :

Եթէ այս կշտամբանքներն երկու
 դասակարգ մարդիկներէ լուռէին , պիտի
 չը գործանայինք որ իւրաքանչիւր դա-
 սակարգն միայն մի բան կարող կը լի-
 նի տեսնել Աւետարանի մէջ , հակառակ
 միւս դասակարգի տեսածին : Ուստի
 և կարող էինք յուսալ , որ իւրաքանչիւր
 դասակարգն , իւր որոնածի միայն կէ-
 սըն գտնելով Աւետարանի մէջ , աւելի
 մօտէն նայելով և շատ զննելով՝ կարող
 է միւս կէտն եւս գտնել , այսինքն այն
 դասակարգն որ Աւետարանի մէջ խըռ-
 տութեան կարօտութիւն կը զգար՝ կը
 գտնէր խտութիւն . իսկ այն դասա-
 կարգն՝ որ գթութեան և ներողու-
 թեան կարօտութիւն կը զգար՝ կը գրա-

նէր գթութիւն և ներողութիւն : Բայց
 զարմանալին այս է , որ կշտամբողներն
 երկու դասակարգ մարդիկ չեն . այլ
 մի և նոյն անձինքն են , որք Աւետա-
 րանն կը կշտամբեն երկու հակառակ
 կշտամբանքներով , մերթ ներողամիտ
 և մերթ խիստ և անողորմ համբաւելով
 զայն , առանց նկատելու , որ այս երկու
 ներհակ կշտամբանքներն մին զմիւսն
 կ'ոչնչացնեն . իսկ երբ իրարու մօտ բե-
 րուին , իրարու հետ կցուին , փոխա-
 նակ դատապարտութիւն լինելու , ընդ-
 հակառակն՝ կը լինին կատարեալ դռ-
 վեատ Քրիստոնէութեան :

Թէեւ սոյն երկու տեսակ ամբող-
 ատնութիւններն մի և նոյն անձինքնե-
 րէ կը լուռին , և հարկ է որ իրենց հա-
 կասութիւններն իրենց առջեւն բերե-
 լով՝ իրենց թերութիւնն ցոյց տանք .
 բայց մենք այնպէս պիտի ենթադրենք
 որ իբր թէ մի և նոյն անձինքն չեն ,
 այլ երկու առանձին դասակարգ , եր-
 կու առանձին կուսակցութիւն . եւ
 այս եղանակաւ սխալ պատասխանեք
 երկու կուսակցութեան եւս :

Սխինք ուրեմն նախ այն դասակար-
 գի մարդիկներէն , որոնք կը գանդա-
 տին թէ՛ Քրիստոնէութիւնն խիստ է
 և աններողամիտ : Սոյն գանդատով
 նորա սկզբունք մի կը մերժեն , բայց
 գիտնալու է , որ սկզբունք մի՛ ուրիշ
 սկզբան զօրութեամբ միայն կը մեր-
 ժուի : Վասն զի , երբ մարդ մի բան
 կ'ուրանայ , պէտք է որ կարողանայ
 յայտնել թէ ի՞նչ է իւր կամեցածն ,
 զոր կամի ուրացածին փոխարէն ընդու-
 նիլ : Բուք կը գանդատիք Աւետարա-
 նի խտութեանն , այսինքն անորոշ
 կերպիւ կը սնդէք , որ չէք ընդու-
 նիր Աւետարանի խտութիւնն : Բայց
 ասացէք , թէ ի՞նչ կ'ընդունէք , ի՞նչ
 կամէք : Կ'ուզէք արդեօք , որ Ա-
 ւետարանն , որ հեռի է ամեն խտու-

Թե՛նէ, ո՛չ սանձ դնէ մեր կիրքերուն և ո՛չ սահման մեր կամայ : Քիտեմ որ չէք ընդունիր, այլ խօսյն ազազակ կը բառնաք սոյնորինսկ ենթադրութեան դէմ : Աւրեմն կը ճանաչէք և կրնդունիք որ և իցէ խստութիւն Աւետարանի մէջ : Ի՞նչ չափով պիտի լինի այդ խստութիւնն, կամ թէ ի՞նչ կամիք յապաւել Աւետարանի խստութենէն, որ ձեր ուզած խստութենէն աւելի չը լինի : Աւետարանն կը պատուիրէ մեզ սիրել ընկերն իբրեւ մեր անձն . թերեւս այս պահանջն շատ է . ասոյցէք ուրեմն, ի՞նչքան պահաս սիրելու է, որ ձեր ուզած չափովն լինի : Աւետարանին կամի, որ մենք սիրենք զԱստուած ՚ի բոլոր սրտե, ՚ի բոխնդակ մտայ և յամենայն անձնէ : Ի՞նչ կամիք, ասացէք, կ'ուզէք որ կէս օրտով, կէս անձնով և կէս մտքով սիրենք : Աւետարանն կը պատուիրէ մեզ, որ միշտ պարտինք դիմել ՚ի կատարելութիւն : Տոյց տուէք մի կէտ կատարելութենէն ցած, որ դիմենք գէպ ՚ի այն կէտն, առանց Աւետարանի քարոզած բարձր կատարելութեան ձգտելու : Քանի որ կը տեսնէք թէ կարող չէք սահման մի ցոյց տալ, ո՞չ ապաքէն այսու կը յայտնէք, որ սահման չը կայ ամենեւին : Միթէ ձեր խիղճն եւս չը վկայեր, որ սահման չը կայ :

Աւետարանն կը սրբագործածէ կատարելագործութեան օրէնքն, բայց երբէք հնարած չ'է դայն . վասն զի կատարելագործութեան օրէնքն արդէն ձեր սրտին մէջն է, Աստուածութեան գաղափարի հետ միացած և զանդաւան : Եթէ Աստուած է Աստուած, ուրեմն ամենայն ինչ է : Բայց ի՞նչ էք դուք : Ի՞նչով կարող էք ձեր գոյութիւնն ապահովել, եթէ ո՛չ առնելով զձեզ իրկայ եւ գործի փառացն Աստուծոյ : Ասացէք ինձ, բայց յայսմանէ, կայ մի

ուրիշ ճանապարհ, — ո՛չ բնու : Վասն զի ուրիշ ի՞նչ միջոց ունիք Աստուծոյ փառաց զիմելու, եթէ ո՛չ զձեզ Աստուծոյ ծառայութեանն նուիրելով, միայն դայն կամելով, զոր նա կամի, այն է միշտ բարին և յաւիտեան բարին . միով բանիւ, լինիլ սուրբ, որպէս սուրբ է Աստուած : Եւ եթէ այսպիսի մի ուղիղ զգացումն չը հպատակեցներ ըզձեզ, ցոյց տուէք թէ կարելի է արդեօք Աստուծոյ օրէնքն բռնաբարել առանց պատժոյ, նորա արդարութիւնն ՚ի դերև հանել և զինքն ծաղր առնել : Եթէ կարող չ'էք դայս առնել, ուրեմն հնազանդեցէք Աւետարանին, ընդունեցէք նորա բարոյականն իւր բովանդակ կատարելութեամբ : Ընդունեցէք կրօնապետ, ընդունեցէք ջերմ զգացմամբ, որպէս զի գործ դնէք աւետարանական բարոյականի, աւետարանական օրինոց յեպին նշանախէյն անգամ : Մեծ յանցանք համարեցէք ամենափոքր անհնազանդութիւնն անգամ, կամ թէ ուրացէք խստաւ ամեն տեսակ բարոյականութիւն, երկիցս ՚ի նոյն չը վերադառնալու պայմանաւ : Ահա միակ ընտրութեան եղանակ, ընտրեցէք եւլաւ ընտրեցէք . բայց՝ երբ օրինաց համայն բեռն ընդունելէն զինի՝ զգաք, որ ձեր ծունկերն կը ծաղին և ձեր սիրտը կը նուազի, բարձրացուցէք ձեր աչքերն և տեսէք — ահա՛ Ծնորհքն ձեր առջեւն է կրկնակի անուամբ Միջնորդին Յիսուսի Քրիստոսի և միսիթարիչ Հոգւոյն Սրբոյ . Ծնորհքն ձեր առջեւն է բոխնդակ զօրութեամբ և բովանդակ օրինօք . « Աղբրմութիւնն և արդարութիւնն համբուրած են զիրեարդ և այնուհետեւ ո՛չ թէ կը զարհուրիք Աւետարանի սրբութենէն, ո՛չ թէ ծանր և խիստ կը համարիք, այլ կը զարմանաք նորա վերայ, կը սիրէք դայն և կ'օրհնէք : Այսքանս նոցա համար, ու

բոնք Աւետարանի բարոյականն խիստ համարելով չեն ուզեր ընդունիլ :

Կան նաև այնպիսիք, որոնք կը գայ-
թակղին Աւետարանի ներողամտու-
թենէն : Այսպիսեաց եւս կ'ասենք,
ինչ որ ասացինք առաջիններուն : Սկզբ-
բունք մի գրէք այն սկզբան անզ, զոր
կը մերժէք, բացատրեցէք ձեր միտքն .
ինչ կ'ուզէք . չէք կամիր, որ Աւետա-
րանն որ և իցէ ներողութիւն կամ գը-
թութիւն ունենայ : Այս կընշանակէ,
որ դուք ամենեւին չ'էք ուզեր, որ բա-
րոյական օրէնքն ներողութիւն ունե-
նայ : Աւրեմն, ձեր նայուածքով բա-
րոյական օրէնքն անողորբելի է բնու-
թեամբ, և ոչ մի դաշն, ոչ մի իրաւա-
խոհութիւն, ոչ մի զննողութիւն չ'են-
դունիր : Պատրաստուեցէք ուրեմն ա-
ռաջին զոհն լինելու այս սքանչելի խըս-
տութեան : Առաջին զոհն, կ'ասեմք,
վասն զի դուք էք միայն, որ լաւ կը
ճանաչէք թէ ինչ կը պահանջէ խըս-
տութեան օրէնքն : Եթէ ձեր սիրան
չը դատապարտէր զձեզ, ինչ դադա-
ւիար ունիք օրինաց և ձեր վերայ խի :
«Եթէ ձեր սիրան զձեզ չը սողաններ,
չը դատապարտէր, մտածեցէք, որ Աս-
տուած մեծ է քան ձեր սիրան և գի-
տէ դամենայն ինչ » : Երկուզ ունիք
դուք և կը սոսկաք ձեր համար և բո-
լոր աշխարհի համար . բայց ձեր եր-
կիւզով որ եւ իցէ ներողութեան մի
չափ պիտի դնէք Աւետարանին : Սա-
կայն ձեր երկիւզն մի իրաւունք չէ և
կարող չէ բնաւ իրաց վիճակն փոխել :
Ի՞նչ իրաւունքով կամիր դուք որ և ի-
ցէ բանի համար օրինաց խստութիւ-
նըն նուաղեցնել : Ի՞նչու պիտի ներուի
որ և իցէ բան : Ի՞նչպէս կարող է նե-
րուիլ այս ինչն : Միթէ ինչ որ եղած
է, եղած չէ արդէն : Միթէ մեզքն
կարող է մեզքէն աւելի ուրիշ բան
լինիլ երբէք : Ի՞նչպէս կարելի է ասել

թէ այս ինչ մեզքն մեզք չէ և այն ինչ
մեզքն՝ մեզք է : Եթէ թոյլ տաք որ
օրինաց մի նշանակեցն, մի սուրբ առան
անկանի, որ օրինաց մասն կը կազմէ,
ինչպէս կարող էք պաշտպանել օրինաց
ամբողջութիւնն : Ո՞չ սոպաքէն այնու-
հետեւ օրէնքն խաղաղիկ կը դառնայ
ձեր կիրքերուն : Իմացէք, եղբարք,
որ թիւր է այդ ճանապարհն, այլ
պէտք է որ կամ բովանդակ օրէնքն
պաշտպանուի, կամ բովանդակն ան-
կանի : Գուք կամեցաք խիստ լինիլ, ե-
թէ կամիր անողորբ եղէք : Ենորհք, հեղ-
նելով պիտի ասէք դուք վերջապէս .
չնորհք խեղճ մարգկութեան համար :
Այո, Ենորհն է ճշմարիտ բառ . Ենորհ-
քն է աստուածային բառ : Բայց ի՞ն-
չու արդեօք չնորհքն աղաւ պիտի ջը
լինի : Ի՞նչ հիման վերայ կարող էք
պնդել թէ ձեզ կը պատկանի չնորհքն
նուաղեցնել, սահմանափակել, և մեզ
չը պատկանիր օրէնքն սահմանափակել :
Ենորհքն դրութիւն չէ . չնորհքն գիւտ
կամ հնարք չէ . չնորհքն գործ է Աս-
տուծոյ : Երբ միանգամ ընդունիք թէ
Աստուած կը չնորհէ, միթէ անմտու-
թիւն չէ՞ այնուհետեւ շատ կամ սա-
կաւ չնորհելու խնդիրներ յորուցանել
ինչպէս կը յորուցանէք դուք : Միթէ
անտեղի չէ՞ խնդիր յուղել թէ սոցա շը-
նորհելու է և նոցա ոչ : Այո, եղբարք,
ձեր այս խորութիւններն, ձեր այս բա-
ժանումներն զձեզ կը մղորեցնեն և կը
խտրեն : Օրինաց մի պատուիրանն լա-
ծանողն՝ պարտաւոր կը մնայ բովան-
դակ օրինաց : Ո՞չ թէ այս ինչ կամ այն
ինչ պատուիրանն, կամ քանի մի պա-
տուիրաններ լուծանելու համար է,
որ մարդն Աստուծոյ հաղորդութենէն
արտաքոյ կը մնայ . այլ կ'արող ենք
ասել թէ արդէն արտաքոյ էր Աստու-
ծոյ հաղորդութենէն, երբ լուծեց կամ
մեղանչեց նայն պատուիրանաց դէմ :

Եւ ինչ մեղք որ մենք կը գործենք , ծնունդ և հետեւանք են այն մեղաց , այն վիրաց , որ անդադար կը բացուի եւ կ'արիւնոտի մեր մէջ : Աստուած պէտք է թողու , պէտք է ներէ ինչպէս միտն , իսկապէս և միւստն : Ի՞նչ պէտք են մեզ թողութեան օրն , վայրկեանն , եղանակն : Ի՞նչ պէտք է ասել թէ ժամանակ տրուած էր կամ տրուած չէր բարի գործելու համար , քանի որ Աստուած գիտէ , թէ նա՞ որ ժամանակ չունէր գործելու , արդէն որչա՞ծ էր , արդէն մօտ էր գործելու : Ձեզ գործք պէտք են , գործք տիրաբար և բացարձակապէս . բայց գերազանց գործ , ազնիւ գործ , որ ամենէն գժուարինն է և հետեւապէս ամենէն արգիւնաւորն , և այս գործն է , կ'ասէ Յիսուս Քրիստոս . « Հաւատալ Ա յիմ , զոր առաքեաց Աստուած » : Այս հոգեկան գործն , այս սրտի գործն կը պարունակէ իւր մէջ կեանք , կ'արտադրէ կեանք կարժէ մի բովանդակ կեանք : Ուրեմն մի ասէք , մի դատապարտէք , թէ Աւետարանն շատ ներողամիտ է : Օրհնեցէք Աւետարանն , որ ներողամիտ է ինչպէս ձեզ , նոյնպէս և այլոց համար : Բայց թէ արդարեւ դուք կապուած էք օրինաց , զարմայմամբ ճանաչեցէք միանգամայն , որ շնորհքն բնաւ չքննէր , չք տկարացներ օրէնքն . վասն զի մի կողմէն յայտնապէս սրբագործած է զայն չարչարանօք Աստուածամարդոյն Յիսուսի , որ յանձն իւր գոհացոյց զարդարութիւնն յաւիտեանական , և միւս կողմէն շնորհքն այնպիսի մի սքանչելի սիրոյ սկզբունք կը դնէ քրիստոնէի սրտի մէջ , որով մարդ գլխովին կը պարտաւորի օրէնքն կատարել եւ այս սէրն իսկ , բոս քանի Աւետարանին , և նպատակ և գլուխ պատուիրանաց և լուսնն օրինաց :

Մեր ասածներէն յայտնապէս կ'երևի ,

որ իմաստ-ի-նն , այսինքն Աւետարանն , իւր խտուութեան և քաղցրութեան կրկնակի սկզբունքով , վարանած չէ ինքնին զինքն արդարացնելու համար , և ուրիշ գժուարին , կամ , աւելի լաւ է ասել , անհնարին արդարացում չը կայ , քան այն վարդապետութեանց արդարացումն , որոնք ներհակ են Աւետարանին : Աւետարանն զինքն կ'արդարացնէ նա և ուրիշ եղանակաւ , զոր միայն ուշագիր նկատողներն կը նշմարեն : Նայեցէք , զննեցէք , ամեն մարդ , ամեն ընկերութիւն , ամեն բարոյականութիւն , ամեն քաղաքականութիւն , և ուրոյ օտարօտի և անձանօթ մտացած է այս երկնային իմաստութիւնն : Նայեցէք և տեսէք թէ ի՞նչպէս կը շարժին , ի՞նչպէս կը գործեն աշխարհիս սրգիքն , զուրկ բանականութենէ , զուրկ խաղաղութենէ , զուրկ երջանկութենէ : Նոյա անհաստատ վիճակն , նոյա տատանմունքն , նոյա խռովութիւնն , նոյա անվստահութիւնն , նոյա ներքին տագնապն ու անձկութիւնն , փառք են Աւետարանին . վասն զի եթէ քննուի , եթէ հարցուի , թէ ինչո՞ւ համար տատանեալ , խռովեալ եւ թշուառ են , անպատճառ այս սրատասխանն պիտի լուսի . - Արտիճեսեւ քրիստոնեայ չեն : Բայց , եղբարք , Յիսուս Քրիստոս մեր ուշագրութիւնն կը հրաւիրէ իմաստութեան միայլ արդարացուցման վերայ . աշխարհի ընդգլխմութիւնն ներկայացնելն զինի , որ պիտի շընդունի իմաստութիւնն , ինչ ձեւով եւս ներկայանայ , Յիսուս կը յաւելու սոյն նշանաւոր խօսքերն , իբրեւ առարկայ միսթարութեան վասն հաւատոյ . « Բայց արդարացաւ իմաստութիւնն յսրղոց իւրոց » :

Մեր Տիրոջ սոյն ասացուածն « Արդիք իմաստութեան » կը համապատասխանէ իսկապէս Յակովբոս Առա-

քերչ հետեւեալ խօսքերուն. « Մնաւ
 զմեզ բանիւ ճշմարտութեանն » . Յակ .
 Ա . 18 : Քրիստոնեայք են որդիք իմաս-
 տութեան . իմաստութիւնն է մայր
 քրիստոնէից . իմաստութիւնն ճնաւ
 զնոսա ճշմարտապէս , կոչելով յան-
 զայութենէ ՚ի գոյութիւն : Արդ՝ պար-
 տաւոր են ուրեմն որդիք արգարա-
 ցուցանել իրենց մայրն , կամ՝ աւելի
 շաւ է ասել , Յիսուս կը հռչակէ ար-
 դէն իբրեւ գործ կատարեալ , թէ որ-
 դիք արգարացուցած են իրենց մայրն
 եւ հետեւապէս քրիստոնեայք միշտ
 պիտի լինին իբրեւ կենդանի եւ յող-
 թական ջատագովութիւն Քրիստոնէ-
 ութեան : Քանի որ իմաստութիւնն
 ամփոփուած է միայն գրքի մէջ և մի-
 այն խօսքով կը խօսուի , կարելի է հա-
 կառակիլ իմաստութեան եւ այնքան
 բանաւոր առարկութիւններն իսկ կա-
 ըող չ'են հաւանեցուցիչ երեւիլ եւ
 վարձ ստանալ : Միշտ վիճած են եւ
 միշտ պիտի վիճեն օրինաց և շնորհաց
 վերայ , Աւետարանի խօսութեան և
 քաղցրութեան վերայ և այս վիճաբա-
 նութեանց մէջ վերջին խօսքն ո՛չ թէ
 առաւել ճշմարտին , այլ առաւել յա-
 ջողակին պիտի պատկանի : Բայց , երբ
 օյն իմաստութիւնն ընդ ձեռն շնոր-
 հաց Աստուծոյ կը փոխադրի Քրքէն
 ՚ի մարդ , խօսքէն ՚ի կեանք և ՚ի գործ ,
 այն ժամանակ աշխարհն կարող է իւր
 աչքով տեսնել և իւր ձեռքով շօշա-
 փել այն ճշմարտութիւնն , որ ոչ այլ
 ինչ էր իրեն համար , եթէ ոչ լսի դը-
 րութիւն : Երկար ժամանակ կը վիճէիք
 դուք՝ թէ կարճո՞ւ են արդեօք Ենդիսն
 և Օրէնսն միասին լինիլ : — Ահա այս մի-
 ութիւնն իրականացած ձեզ նման մի
 մարդոց մէջ : Վասն զի այս մարդն , որ
 կը հաւատայ թէ ընդունած է յԱս-
 տուծոյ անգարձ և բացարձակ ներու-
 զութիւն , կը պահէ ընդ նմին նա և

Աստուծոյ սուրբ Օրէնքն : Այս մար-
 դըն , որ կը սանձէ իւր բոլոր մարմնա-
 ւոր յօժարութիւններն , որ խափա կը
 ճնչէ իւր մարմինն , և որ իւր կամքն
 մի շարունակ զո՛հ կը համարի աստուա-
 ծային կամաց , ընդ սմին կը ճաշակէ
 նաեւ սոյն քաղցրութիւնն , սոյն վտա-
 հութիւնն որ իւր փրկութիւնն իւր
 գործքերէն կախուած չէ , այլ ՚ի ձրի
 շնորհացն Աստուծոյ : Երկար ժամա-
 նակ կը վիճէիք , որ իմանաք թէ Քրիս-
 տոնէութիւնն կ'ոչնչացնէ՞ արդեօք մար-
 դոց բնական գութն ու սէրն և կը ճըն-
 չէ՞ արդեօք մարդոց սիրտն : — Ահա ձեզ
 մի մարդ , որ մասն և բաժին ընտրած
 է իրեն համար զՅիսուս Քրիստոս եւ
 այն տեղ դրած է իւր սիրտն , ուր է
 իւր գանձն : Եւ սակայն այս մարդն է
 ամենէն դիւրամտաշէլն , ամենէն դը-
 թոտն , ամենէն մարդասէրն եւ ամե-
 նէն ճշմարտապէս ընկերակոնն : Եր-
 կար ժամանակ կ'որոնէիք դուք , թէ
 կարելի է արդեօք , որ մարդ այնպի-
 սի արտօնութիւնն վայել է , զոր սա-
 կաւք ՚ի մարդկանէ կը վայելեն , այն-
 պէս վտահ լինի փրկութեան , որ սա-
 կաւք միայն կարեն վտահիլ , եւ սա-
 կայն այս առաւելութեան , այս ար-
 տօնութեան մէջ գարձեալ խոնարհ
 մնայ և երբէք չամբարտաւանի : — Ահա
 ձեզ մի մարդ , որոյ ամենափառաւոր
 յոյսերն աւելի զգալ կը տան իրեն իւր
 ոչնչութիւնն և ուրիշ ժամանակէ ա-
 ւելի պատրաստէ զինքն այլոց տեղ
 դնելը խնդրել ինչ որ կարող է ներողու-
 թիւն կամ պատիւ լինիլ այլոց , և միշտ
 ուրիշներն , ինչպէս եւս լինին , իւր
 սննդն գերազանց համարիլ : Երկար
 ժամանակ կ'որոնէիք դուք , որ համե-
 զուիք , թէ արդեօք քրիստոնեական
 հաւատն կարճ է ու բացնել տալ մեզ՝
 մեր անձնական և զմեզ դնել ՚ի ծա-
 ուայութիւն հանուր մարդկութեան :

Քոյց այս ամեն դատողութիւնն , թէ
 և իրաւացի և արգար , օսակոյն ձեր
 տատանեմունքն չէր վերջանար , այլ միշտ
 անհաստատ էիք ձեր որոնման մէջ :
 Ահա՛ն ձեզ մի մարդ , որ ուրախութեամբ
 կը թողու ինչ որ ունի իւր եղբարց
 ծառայելու համար : Նա ուրիշ փառք
 չ'որոնէր , բայց միայն իւր եղբարներն
 ճշմարիտ քրիստոնէութեան և աստ
 ուածուաշտութեան մէջ հաստատել :
 Նա ուրիշ ուրախութիւն չունի , բայց
 միայն բարի աւանել , և միայն Աստուծ
 մէ տեսնուիլ և սչ 'ի մարդկանէ : Նա
 ուրիշ մտածութիւն չունի , բայց մի
 այն մարգարիութիւն : Նա , երբ կը
 տեսնէ թէ արժանի դատուած է չար
 չարիլ և հալածիլ Աստուծոյ արքայու
 թիւնն տարածելու և մարդկութեանն
 օգնելու համար , կը հրճուի և կ'ուրա
 խանայ խոնարհութեամբ , և կը խնդրէ
 յԱստուծոյ որ զինքն պահպանէ իրատ
 հըլութեան մէջ և զպէ իւր մէջ ամեն
 շարժումն հպարտութեան , անձնասի
 քութեան եւ կամայաշտութեան :
 Պէտք է խոստովանիլ , եղբարք , որ
 խնդիրն լուծուած է , դատման ժամա
 նակն անցած է , եւ իմաստութիւնն
 արդարացած է : Արդարացած է , կ'ասեմ ,
 վասն զի եթէ բովանդակ աշխարհի
 մէջ , սչ թէ բազում , այլ միայն մի
 մարդ իսկ պատկերացնէ մեր նկարա
 գրած երեւոյթներն , գարձեալ իմաս
 տութիւնն արդարացած է : Թիւն նը
 շանակութիւն չ'ունի այս բանիս մէջ ,
 միայն թէ՛ եթէ սակաւ է կ'ողջանք
 մարդկային յիմարութեան վերայ , իսկ
 եթէ բազում է , կ'օրհնենք զԱստուած :
 Աչ միայն այսչափ , այլ համարձակ կա
 րող եմք ասել , որ եթէ մի հատ ճրջ
 մարիտ քրիստոնէայ միայն լինի աշխար
 հի մէջ , գարձեալ Քրիստոնէութիւնն
 Քրիստոնէութիւն է , և այսու բնաւ
 իւր ճշմարտութիւնն չը նուազիր , և

գարձեալ իւրորքանչիւր որ յանցաւոր
 կը դատուի չը հաւատալուն համար :
 Քոյց ահա՛ ձեզ մի մարդ , յորում բը
 րիստոնէութիւնն պատկերացած է ու
 մեն էական պծերով , ամեն գիծ կեանք
 և ձեւ ունի , ամեն շարժում , ամեն
 գործ քրիստոնէական շնչով և կենդաւ
 նութեամբ ոգեւորուած են Մէք կ'ա
 սեմք , որ այն մարդոյ մէջ քրիստոնէ
 ութիւնն արդարացած է , վասն զի քը
 րիստոնէութիւնն նորա մէջ երեւցած
 է իրական և կարելի , վասն զի ճշմար
 տած է , որ քրիստոնէութիւնն երեւա
 կացական և անգործագրելի վարդա
 պետութիւն չէ : Թնչ տանաւոր , հա
 րիւրաւոր , հազարաւոր և բիւրաւոր
 լինին օրինակներն , ոյսու մեր յառաջ
 բերած միակ ապացոյցն աւելի դորու
 թիւն չըստանար , և իմաստութեան մի
 զաւակի մէջ գարձեալ իմաստութիւնն
 արդարացած է :

Ա յպէս 'ի գործ կը դնէ Հայրն հոգւոյ
 իմաստութեան որդիներն : Ճշմարտու
 թեան բանիւն իմաստութեան որդիքն
 ծնանելէն զինի , իբրև մի կենդանի բար
 բառ և խօսք կը զրկէ զնոսա Աստուած
 յաշխարհ , իրենց կենաց տեսլեամբ , ի
 րենց կենդանի օրինակաւ , քարոզ լինե
 լու մարդկանց : Եթէ հարկ լինի , Հայրն
 հոգւոյ կը դնէ նոցա բերանին մէջ
 փրկարար խօսքեր , կենաց Գրքէն բա
 ղուած եւ մատակարարուած : Եթէ
 հարկ լինի , կը քաջալերէ նա իմաստու
 թեան որդիներն քաղցրութեամբ եւ
 պատուով պաշտպանել իրենց յոյսն ,
 վկայել ճշմարտութեան և հռչակել
 իրենց փրկութեան իրաւունքն : Եթէ
 համր եւս լինին , եթէ չը խօսին , բա
 ւական է իրենց կեանքն միայն : Եստ
 ճշմարիտ է թէ , որչափ որ հաստա
 տուն է կենաց ապացոյցն , այնչափ
 պատասխանատու են նոքա , որոնք չը
 հաւատային , և երբ իմաստութիւնն

այսպէս կ'արդարանայ, կը բառնայ այնուհետեւ ամեն ներուամն իւր հակառակորդներէն : Իմաստութեան որդւոց կենդանի օրինակն աւելի շատ հոգիներ դարձուցած է ՚ի Քրիստոնէութիւն, քան թէ բանիւ քարոզութիւնն, այս կենդանի օրինակն է որ կը պատրաստէ հոգիներն քարոզն լսելու ուսման մէջ ընտելանալու և զգալի օգուտներ քաղելու : Ա՛խ, երանի թէ ամեն քրիստոնէաց համոզուած լինէր, որ իրմով պէտք է արդարանայ իմաստութիւնն, և եթէ ինքն իմաստութեան պաշտպանն կամ փաստաբանն չէ, աւանգ, նորա ամբաստանիչն է :

Գուք կ'առէք թէ, նա իմաստութեան փաստաբան կը լինի, որովհետեւ նորա որդին է և արդէն գըւուած է, որ իմաստութիւնն պիտի արգարանայ իւր բոլոր որդիներէն : Բայց խնդիրն այս է, որ ճշդիւ իմացուի թէ արդեօք խկապէս իմաստութեան որդի՞ է : Եւս կարող է իմաստութեան որդի լինիլ կամ չը լինիլ այն չափով, որչափ որ իւր կեանքն, իւր գործն զիւմաստութիւնն կ'արդարացնէ կամ կը դատապարտէ : Արդ՝ ի՞նչ կը նշանակէ իմաստութիւնն չը պաշտպանել, եթէ ոչ դատապարտել : Ո՞չ ապաքէն երբ մեր կեանքով չենք հաստատեր, չենք ապացուցաներ, որ քրիստոնէութիւնն ճշմարիտ է, կ'ապացուցանենք, որչափ որ կարող ենք, որ քրիստոնէութիւնն սուտ է : Եւ որովհետեւ ինչ որ անենք, ինչ որ խորհինք, դարձեալ քրիստոնէութիւնն ճշմարիտ է ինքնին, այս տեղէն կը հետեւի, որ մենք ոչ թէ ամբաստանիչներ, այլ ուղղակի զրպարտիչներ և չարախօսներ ենք Քրիստոնէութեան դէմ : Ո՞չ ապաքէն պարտինք յիշել, որ սոյն զրպարտիչ չարախօս անունն Սատանայի յատուկ անունն է :

Բայց պիտի ասէք՞ դուք, եղբարք, թէ այս զրպարտութիւնն, այս չարախօսութիւնն ակամայ է. կը համաձայնիմ : Սակայն կը կասկածիմ, որ մի գուցէ ակամայ ատելով շատ հանգարտեցնէք զձեզ, և ձեր սրտի խորոց մէջ կամաւոր առ ի՞ծներ գտնուին : Քիցուք թէ բնաւ երբէք յօժարութիւն և կամք չունենաք այսպիսի վատ և անգոսնելի նպատակի համար : Բայց գիտէք թէ, քանի անգամ որ քրիստոնէութիւնն վտանդի մասնած էք, քանի անգամ որ արհամարհանաց ենթարկած էք ձեր մօրմասուր յօժարութենէն յառաջ եկած անարգ գործերով կամ ցոյցերով, միթէ ձեր կամքն մասնակցութիւն ունեցած չէ, միթէ՞ ձեր կամքն անգործ մնացած է : Ազատ է՞ք դուք, թէ ազատ չէ՞ք. ընարութիւն արի՞ք, թէ չ'արարիք աշխարհի ծառայութեան և Աստուծոյ փառաց մէջ : Արդեօք չը կամեցա՞ք երբէք անարդել կամ անգոսնել իմաստութիւնն : Բայց յարգել և պատուել կամեցա՞ք արդեօք : Կարո՞ւ էք յուսալ արդեօք, որ Աստուած ՚ի կշիւ կը դնէ զինքն պատուելու սոյն ընդհանուր, անպտուղ և անզօր կամքն այն կամաց հետ, որով հազարաւոր և բիւրաւոր անգամ խոտորած էք ՚ի չարն և իրօք և էսպէս գործադրած էք ձեր կամքն : Ա՛խ, քանի որ կը տեսնուի թէ ձեր կամքն բարութեան և ոչ մի պտուղ ունի, իսկ չարութեան պտուղ անթիւ ի՞նչպէս կարելի է ասել թէ ակամայ է չարախօսութիւնն ընդդէմ իմաստութեան, ընդդէմ Աւետարանի :

Ո՞վ Աստուած իմ, միթէ երբէք պիտի չըզգանք, որ մէք ամենքս, թէ և ոչ քստ օրինակի Յիսուսի Քրիստոսի, այլ ուրիշ եղանակաւ, միշտ պատճառ ենք այլոց գըրգման կամ կանգնման : Միթէ պիտի չ'ըզգանք, որ կամաւ թէ՞

տկամոց մենք միշտ կը ծնանինք մեր կենաց նման կեանքեր , մեր գործոց նման գործեր : Այն , եթէ կարենայինք մի առ մի մեր աչոց առջեւ ներկայացնել , թէ՛ անցելուն և թէ՛ ապագային մէջ , այն սերունդներն որք մեր օրինակներէն կը ծնանին : Եթէ կարենայինք հաշուել այն հոգիներն , որք թէ՛ մեր կենդանութեան ժամանակ և թէ՛ մեր մահէն զինի , իրաւունք պիտի ունենան բողոքել մեր դէմ և մեծաւ մասամբ մեզ վերագրել ինչ որ եղած են իրենք , ինչպիսի սոսկումն պիտի պաշարէր զմեզ և ինչպէս կարօտութեամբ և միանգամայն սուրբ նախանձաւորութեամբ և ուրախական յուսով պիտի ստիպուէինք Աստուծոյ օղորմածութեան և զթուութեան գիրկն անկանիլ :

Իմաստութիւնն արդարացած է իւր բոլոր որդիներէն : Յիսուս Քրիստոս ինքն ասած է այսպէս : Ուրեմն յառաջքան զՅիսուս և ամեն ժամանակ իմաստութեան որդիքն կատարած են այս բարեպաշտական պարսքն առ իւրեանց մայրն և այսու ճանաչուած են , որ իմաստութեան որդիք են : Ո՛վ սուրբ մարդիկ , դուք որ ընտրեալ ժողովրդի (Ուրայելեան Սղոթի) ծոցին մէջ , կամ արտաքս , հոչակեցիք ձեր անուններն հաւատարմութեամբ , դուք արդարացուցիք իմաստութիւնն : Ո՛վ դուք աւելի բազմութիւ անք եւ կանայք , որք հաւատարիմ եղաք ձեր մասնաւոր անշուք վիճակին մէջ , եւ նաեւ ձեզմէն շատերն՝ նոյն իսկ գերութեան եւ աղքատութեան դժուր դակ դառնութեանց մէջ հաւատացեալ մնացին , դուք արդարացուցիք իմաստութիւնն : Ճակատս խոնարհեալ կ'անցնիմ քո առջեւէն , ո՛վ Աստուածամարդ Յիսուս , որ իմաստութիւնն արդարացնելէն աւելի մեծ բան արիր , որ նոյն իսկ իմաստութիւն

եղար , և կը կանգնիմ ձեր առջեւ , ո՛վ Առաքեալք Յիսուսի Քրիստոսի , ո՛վ ուսուցիչք իմ և եղբայրք . ձեր առջեւ , ո՛վ մարտիրոսք և հաւատացեալք ամենայն ժամանակաց և տեղեաց . ձեր առջև , ո՛վ նշանաւոր կամ աննշան քրքրիստոսնեայք , յայտնիք և անյայտք , որ փայլեցուցիք ձեր լոյսն ձեր շուրջ , թէ և երկուքայլ միայն հեռաւորութեամբ : Կը կանգնիմ ձեր առջև , ո՛վ հաւատացեալք մեր ժամանակի , որք քրիստոսնէական կենաց կանոնաւոր , խաղաղ և հեղ գործողութեան մէջ , անտես իմարդկանէ , կ'ուրախացնէք հրեշտակներն երկնքի մէջ . վասն զի դուք եւս ձեր յատուկ ձեւով և միջոցներով կ'արդարացնէք իմաստութիւնն : Օրհնեալ լինիք դուք ամենեքեան : Եղէք մեզ օրինակ և քաջաբերութիւն : Երբ յամենուտեք և աւելի յանդուգն կերպիւ , նորանոր անուններու տակ ծնանին այն ամեն աղանդներն և կուտակ յութիւնքն , որք Յիսուսի Քրիստոսի և իւր Առաքելոց խաչերն անկեցին . երբ անհաւատութիւնն ժողովէ իւր բոլոր զօրութիւնն և իւր ծայրայեղ չափազանցութեան հասնի . երբ անհաւատութիւնն , գիտութեան ամեն գաւառներէն ուրուական ցնորքներ և մտացածին խորհրդներ յառաջ կոչէ ընդդէմ յաւիտենական Աւետարանին . երբ դուք ողբաք և աշխարհն չը կոծէ եւ չ'արտասուէ . երբ դուք ցնծութեան օրհնութիւններ և երգեր նուագէք և աշխարհն , փոխանակ ձայնակցելու , պատասխանէ ձեզ քամահարական ժպիտով , միտք բերէք յայն ժամ եւ քննեցէք այն խօսքն , որով կը կնքէ մեր Տէրն իւր յՃիւռն , եւ ասացէք նորա հետ . « Ամեն ժամանակ իմաստութիւնն արդարացած է իւր որդիքներէն և միշտ պիտի արդարանայ : Խօսեցէք որպէս քրիստոսնեայ .

բայց յաւէտ արդեցէք սրպէս քրիստոնեայ : Ամեն իմաստակութեանց , ամեն նուրբ ճարտարամտութեանց դիմագրեցէք ձեր կեանքն , պատասխանեցէք ձեր կեանքով : Մանուցէք , ցուցէք Քրիստոնէութեան մէջ ոչ մի այն վարդապետութիւններ , այլ մի կենդանի գործ , անմերժելի գործ եւ յաւիտենական իրողութիւն : Ո՛վ Աստուած , մեզմով արդարացի դբեզ . և որովհետեւ կամեցար դու , որ մեզմէն իւրաքանչիւր ոք Աւետարանի մի կենդանի օրինակ , մի կենդանի տիպար լինի իւր եղբօր համար , ո՛վ Աստուած , դիր այն Աւետարանն մեր սրտերու մէջ . դիր մեր սրտերու մէջ մի բուռն եւ անսպառ բաղձանք Աւետարանն փառաւորելու համար : Այնպէս արս , ո՛վ Աստուած , որ կարգան մարգիկ մեր մէջ , ինչպէս Աւետարանի մէջ , խաղաղութիւն , խանարհութիւն , բաղցրութիւն , մարդասիրութիւն : Այնպէս արս , որ իմաստութիւնն , մեր օրինակաւ արդարանալով , շահի , ստանայ աշխարհի մէջ բազմաթիւ նոր որդիներ :

ՏԻՓՏԻԿՈՆ

Կ Ա Մ

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳԻՐՔ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

(Շարունակութիւն և վերջ , տէս թիւ 10 :)

ՅՕԳՈՒԱԾ Բ .

ՀԱՄԱՅՆ ՂՏՈՂԵԼՈՐԱԿԱՆՈՒՄՆ ԽՈՒՄ ԲՐԻՍՈԼԹԻՒՆ ԿՍԵՂ , ԵՒ ՂԱՌԱՔԻՆՈՒԹԻՒՆՆԻ ՓՈՒՈՍ ԱՂՂԻՆ Ե ԺՈՂՈՎՔՂԵԱՆ ՈՒՐՈՒՔ ՎԵՐԱԳՐԵԼՆ ՍԷՈՔ ԹԵՐԵԼԱ յԵՐԿԲԱՅՈ լԻՅԻ :

Իսկ ապա որք աղագափրականաւն միւանդամայն աջակցեալ պիւրձացին աւրաբք , զնոսա և ամենայն առաքինութեանց գեր ՚ի վերոյ դասեղ , և զանկապտելին նոցա հարկանել փառս բընաւ և զանդիտեսցի իսկ ոչ սք յառողջալիտ կարգացելոյն :

Եւ ահա ժամ է մեզ յայսմ վայրի զառաքինութեանս մեծի բանալ առ պարէզ , և բանս ՚ի մէջ բերել զԱղգալին նորակառոյց Գարոցացն , յորում առհասարակ համազգայնոց բաղաբիտ ՚ի վեր երեւեսցին ողջախորհուրդ շահատակութիւնք դովանի արգասաւսրութեամբն պսակաւորեալք :

Այլ մի ոք զեկեղեցեացն ինձ առ տանօր ՚ի դէմս բերիցե ասել թէ՛ քան զնոցայն պայծառ շինութենէ առաւել զիութոյ և զգեղեցիկ հետեւանայ շինութեան Գարոցացն վերձեմել փութամ բանիւս :

Քանզի թէպէտե աստուածապաշտականք իցեն այնոքիկ և համակ բարեկրօնութեան արգասիք , զոր և չիք երբէք ումեր ուրանալ , բայց քան լուծնոսա , սոքա յատակ եւս և հոլանի ՚ի դէմս ընծայեցաւցանենն զճշգրիտ աղբասիրութեանն սրակեր , և համբուն

խոյն ասել, զողջախոհ տեսութեան մը տայն հանդէս որ և իցէ աղբի և ժողովրդեան, ըստ որում 'ի նոսա նախ' իմն 'ի դպրոցս' սկիզբն առնէ մանկրտին զկրօնիցն թմթմովել սկզբունս, և 'ի սասն իսկ զարգանայ Աստուածային Գրոցն ներկարժուութեամբք, որպէս զի և բաւական իսկ լինել այնուհետեւ 'ի միտ առնուլ զոր յեկեղեցւոջ անգրաստուածային պատգամայն վարդապետին ընթերցուածք :

Այս ամահան խորանկատ լեալ արգի ժողովրդեանս և բիւրաբեղուն շտեկանութեանցն 'ի վերայ կացեալ, յետ ամենայնի վաստակաւորութեան և ճգանց նուիրելոց 'ի պայծառութիւն եկեղեցեացն, ոչ բաւական համարեցին պանծալ յանձինս և ասել, եթէ ահաւասիկ զոր պարտն էր առնել՝ աւրարքք. քանզի ծանեան թէ մեծ քան զտաճարն էր որ սպասեալ մնայր փութոյ բարեպաշտութեան նոյս :

Ուստի մեծաւ եռանդեամբ յայն ըզձակերտեալ փութային վառէին ընտիրքն յաղբասիրաց ելի աղագս գըտանել, որպէս զի և զայս գործ պանծալի և ամենայն բարօրութեանց վերբերիչ 'ի գլուխ տարեալ անձանց ըզփառսն սեպհականեացն, և զմանկանցըն բարեկրթութիւն, և որ ինչ յայնմանէն քաջատոհմութեան արգասիք . 'ի կարգաւորեալ մշակութիւն անգրհանգուսցեն : Եւ ահա որ զսոսկինն 'ի սոյն յայս ձեռն զմաճով եբեր, եւ զՀոգաբարձութեանն ստանձնեալ տաւրաւ զպաշտօն, եղև Իշխանն բարեացապարա Բիտար Ստեփան Կոյլուեան, այն որ և առ նորոգութեամբ եկեղե-

ցեացն ոչ սակաւ առաքինական հանդիսից դտաւ նախաշաւիլ, որպէս ասեաւ 'ի վերայ :

Այլ քանի՞ գժուարութեանց կայր նմա զգէմ ունել, և քանի՞ խոջնդաւկայ, քանզի հարկ 'ի վերայ կայր նոր 'ի նորոյ ծախուց հանգանակս կազմել յարդարել, եւ ժողովրդեանն արդէն քամեալ սարսուտ էր ամենայն աչխոյժ առ ձեռնակարկառ օժանդակութիւնս ժրանալ, եւ կարի քաջ իրաւամբ, զի և յամայն 'ի սոցա աւուրս միմեանց զինի յաջորդեցին արարքք. բայց սակայն և ոչ վերջացան յայս նըւագ եւս առաքինանալ սովորեալքն 'ի բարեպաշտութիւն . ուստի և 'ի վախճան 1835 ամին սատարութեամբ իւրաքանչիւրոց հաւաքեցաւ մասնաւոր գրամագումար ինչ, սահմանեալ առ 'ի ընկի 'ի պետս կարեւոր ծախուց և ամի ամի վարձուց, որ վասն դասատուաց, որք եռամեայ պայմանաւ կարգեցան 'ի նմին իսկ 'ի հին դպրոցին յերիս կարգս վերածեալ, առ 'ի ուսուցանել ձրիպէս զմանկտին, որոց անձեռնահաս էին ճնողք 'ի հատուցումն վարձուն, և սր աղագաւ այնչափ բազմութիւն անտերունչ մանկանցն զուրկ դտանէր 'ի ճաշակաց կրթութեան : Եւ այս ամենայն մատակարարեալ լինէր ընդ ձեռն բարեվաւտակ Հոգաբարձութեան յիշատակեալ Իշխանին Կոյլուեան, ընդ որոյ աղագասիրական ջանիցն կորովութիւն սիրացեալ ողւոյ բանասիրին՝ ոչ զայցաւ նուիրել 'ի պատիւ անուան նորա ըզհետեւեալ հաբներդ :

ԱՌՒ ՊԵՐՃԱՊՍԱԿ ԱԶԳԱՍԵՐ ԻՇԽԱՆ

ՍՏԵՓԱՆ ԿՕՅԼԱԻԵԱՆ

Ասորացին կաճառք՝ չքնաղ դիւցազանց՝ Տիտանեանց հանդէս,
Վեհք հսկայազանց՝ զարմասցին համբուն՝ յայս շքեղ կրկէս .
Ապարէն 'ի հինա՝ մինչ ամբոնն երգէր՝ դյաղթանակ քաջաց,
Քաջարշաւ մրցօնք՝ պճնէր վեհազանց՝ 'ի սոսկ սարդենեաց :

Տինա, իմ Մուղայ՝ ոչ զդոյն նուագ 'ի Պերեան քնար,
Եւ ոչ Պարնասեանք՝ 'ի լուր Երմնաց՝ երգեսցեն 'ի պար .
Ոսկեթել կիթառ՝ գեղաձայն բաղնման՝ յաւերժից հարսանց
Միայն հնչեսցէ՝ 'ի գով պարծանաց՝ Վեհիս Կոյաւեանց :

Երգեսցէ և մեր՝ մանկաի քաղաքիս՝ յիւր թոթով միմունջ,
Չսորայս ներբող՝ և զարդեանցն հոյս՝ կապեալ ոսկեփունջ .
Հիւսեացին փափկիկի՝ մատունքն Յլօրայ՝ ծաղկաբեղ սոսկ,
Անուամբ ճոխայեալ Ստեփանիս վեհի՝ պսակաց կրկնեակ :

Փնօք վեհից արանց՝ ձայնէ Կլիսն և համբուն որեար,
Ձեն ինձ անձանօթ՝ այլ յիմում պահին՝ գեղափայլ տաճար .
Իսկ այս նոր ներբողք՝ որ յիմ լսելիս՝ գեղալուր հնչին,
Որոյ՞ դիւցազին՝ չգիտեմ արդեօք 'ի ձօն նուիրին :

Այլ զինչ, ո՞ Մուղայդ՝ զինչ յասուշ կրթէ՝ գքոյդ լսելիս,
Ո՛չ 'ի միտ առնուս՝ թէ այս են արդիւնք՝ Կոյաւեան Վեհիս .
Եւ ոչ նշմարես՝ յայս այր սղգասէր՝ հոյս անբաւ բարեաց,
Որք են ձիրք վերնոյն՝ բաշխեալ յորդառատ՝ յատուածեան ձեռաց :

Նոյն ինքն էր որ արդ՝ խոսկախութ մանկուոցս՝ ետ քաղցր 'ի ճաշակ,
Ձքնիկ լեզուիս՝ զուսումն ընդգրկել՝ զսիրատենչակ .
Առ որ և ձայնեմք՝ իբրու սիրաղգածք՝ առ հայր որդեսէր,
Կեցցէ երջանիկ, կեցցէ բարեբաղդ Ստեփաննոս տէր մեր :

Այսպէս ահա՛ ամենայն փութոյ պրն
դու թեամբ և բարեջան յօժարամուտ
թեամբ եկող սա յայտ պաշտաման . և
անխափան 'ի կարգի պահեաց զուրբ բա-
րեկարգութեան դպրոցայն զամս երկուս .
ըստ որում և այնպիսի իմն էր առ ժա-
մանակեայս անօրէնութիւն . որպէս թէ
'ի միջոցի ատտ յայսմիկ ունիցին Համադ-
դայինք մեր բաւականութեամբ չափ
խոկալ ոչ միայն չկարեւորացն 'ի շարու-
նակութիւն սոյն օրինակ ծախուց . այլ

և յաղագս նորոգ շինութեան դպրու-
ցացն որ կարի անցեալ զանցեալ էին
հնութեամբն , և զի մինչեւ ցայն վայր
մի մնացէ մանկտին անհաղորդ 'ի պի-
տանի կրթութեանց :

Այլ զոր օրինակ մինչ կշտապինդ 'ի
յագուրդ վայելիցէ որ , ոչ եւս այլ
յիշէ զկերակրոցն , սապէս և մերքս
'ի միջոցի այս երկոյ ամաց իբրու յա-
պահովի և յանդորրու զկրն տեսեալ
անխոյթ մնացին վասն ապագայոյն խոկ-

մանէ . ուստի չէլ ինչ 'ի պատշաճիցն զմտաւ ամեալ , իբրեւ աւարտումն լինէր առժամակեայ անօրէնութեանն , այնուհետեւ ստիպեալք յառաջիկա յիցնն անհրաժեշտ պիտոյից ժողով գումարեցին հասարակաց յամին 1834 եւ աւարտ խորհրդոյ ժողովցն եղեալ այն , զի առ 'ի կազմել հաստատունն և մշտատեւ եկամուտ ինչ՝ հաստատեց յի անդրէն առ 'ի բազմաց հետէ խափա նեալն Բնկերութիւն Երիտասարդաց Աղբիս , Պրասպասայ կարգացեալ , որոյ արգիւնք՝ առ յապայն բաւեսցին ծառայել 'ի պէտս պայծառութեան Աղբին , զոր թէ ումեք կամք ինչ իցեն գիտել լիովին , գտցէ յառանձին անդ Կանոնագրութիւնս նոցնոց Բնկերութեան :

Ընդ այս հաճ և հաւան գտեալ միահամուռ ժողովելոցն ձեռնարկին ստորագրութեան նորոգ յարդարեալ կանոնագրութեանցն վերաբերելոց առ պատշաճաւոր յօդակապութիւն նոցնայ Բնկերութեանն , յորոյ 'ի Հոգաբարձութիւն ընտրեցան երկօրին ազնուականքն Աստուածատուր Միսիրեանն և Գասպար Կոյլաւեան , արք յազգա սիրութեանն ծանուցեալք և բարեհաշակք , որք և զամենայն կարելի փոյթ

'ի մէջ տուեալ՝ վաստակեցան ոգւով չափ առ 'ի արգիւնաւոր կոչուցանել զհաւաքածոց գումար նոցն Բնկերութեանն համաձայն բանի կանոնագրութեանց իւրեանց :

Զայս այսպէս անօրինեալ Համազգայնոց քաղաքիս , այնուհետեւ 'ի խորհուրդ գործոյն՝ դրամոց և եթ էր 'ի չգոյից ամել 'ի դոյաւորութիւն . զի յօժարութեան կամոցն ոչ հաւասարէր տկնկալութիւն յաջողուածոցն վտա հանալոյ այլ եւս 'ի նուէր հասարակաց մասնակցութեան :

Եւ ահա՛ աստ եղեւ առաքինանալ ոմանց յազնուականաց Աղբիս , որք իբրու արգարեւ ճշմարիտ ազգասէրք ոչ խնայեալ յինչա իւրեանց , նախաշաւիղ գործոց բարեաց , և առատաձեռնեալ յարգիւնս նուիրանայ՝ կազմեցին կացուցին գումար ինչ պատրաստական 'ի պէտս շինուածոցն , առ որով յաւելլաւ ապա և յըլովնց ոմանց մասնակցութիւն , շարժեալք 'ի գեղեցիկ օրինակէ անտի առաքինացելոցն այնոցիկ և ազգասիրաց , զորոց և զանուանան առ յիշատակէ առանձին իմն սրտուեաց բանասէրն 'ի համառօտ գիմառնութեան իւրում , ձեւ դնելով բանիցն օրինակ զայս :

ԼՈՅՍ Ի ԿԵՆԱՅ՝ կեանք 'ի լուսոյ՝ Աստուածորդի և Աստուած Լուսի ֓ Փառօք բազմեալ՝ յանսինն եթերս՝ աստեղազարդ գմբէթաց Կոյլաւեան

Պսակ պայծառ՝ եւ ՍՏԵՑԱՆՈՍ՝ այսօր յնտիր գոհարաց . Սբէական Գեղահիւսեալ բարբեցես 'ի գլուխ Աղբիս Հայկազանց Կոյլաւեան

ԽԱՁԻԴ ՆՆԱՆ՝ աստ ցոլացեալ՝ բարձր փառօք պանծացի Խաչիկ Մանկանց Աղբիս՝ լինել կենաց՝ ծառ գիտութեան սիրտելի Ագոնց

Աստ և արթուն՝ Հայր մեր ԳՐԻԳՈՐ՝ աջափն իւրով լուսարփի Գրիգոր Ռահ հորդեացէ՝ նոր համբակաց՝ պահել զիւր կրօն անելով Մեքսաթեան

Եւ որանկելոյն այն ՅԱԿՈՎԲՈՅ մաղթանք հղօր խնկելի
Ջգօնութեան անձրեւեցեան շնորհս ՚ի բարձանց Աղխմարի

Յակոբ
Եանքեան

Աւր մեր համբուն՝ զուարթացեալք ՅԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ ցնձութեան Աստու
հուրեցուք՝ բեզ օրհնութիւնս վերնոց դասուցն համաձայն .
Նա՛ մաղթեացուք վասն պետաց՝ այն գպրոցիս շինութեան
Պահել գնտին՝ բարձրագակ՝ աստ և ՚ի կեանս անվախձան :

Ժպտոր
Ապրօյեան

Եւ արգ՝ իբրեւ օյն անակնկալ
բարեգիպութիւն յայտարարի իմն աւար
տեր կերպարան , այնուհետեւ մնայր
և եթ ՚ի խնդիր լինիլ առն , որ ատակ
իցէ անտեսութեան գործոյն , և որ
համակ զանձամբ առցէ զհոգ շինու
թեան , և ՚ի գլուխ տարցի . իբրեւ զի
նչ միայն փութոյ պնդութեան , այլնաև
կարի զբուշաւոր մատակարարութեան
պետք էին , զի մի՛ ՚ի տարապայմանս
հատեալ ծախուցն՝ հարկ լըցի կրկին
անգամ զտուայտանօք բերիլ :

Յայսմ վայրի ամբարձաւ եկաց ա
ռաքինասէրն Մետաքսեան , այր լայնա
խորհուրդ և յիր և ՚ի բան զուգակր
չիւ յաջողակութեամբն պերձ՝ յանձն
եառ զվերատեսչութեանս այսորիկ հոգ
և անգէն իսկ ՚ի 1840 ամին ձեռն ՚ի
գործ արկեալ կանգնեցոյց կայոց ՚ի
հիմանց զարձակալարս այս և զպայ
ճառակերտ գպրոցս յանուն Սրբոյ
Լուսաւորչին , և ՚ի նմին իսկ ամի գըլ

խաւորեաց զայն բաղձաբիրտն վա
տակաւորութեամբ անձինն :

Յաւել ՚ի վերայ և զառանձին ա
ռատաձեռնութեանցն հանգէս յինք
նակամ՝ բերմանէ անտի ազգասիրու
թեան սգեւորեալ . քանզի իբրեւ յա
ռաջ վարեցաւ նա ՚ի գործն , և այն ինչ
առ փոքր մի զանցանկեց կերտուածոյն
ոչ բաւէին գրամբ հաւաքածոյք , ոչ
ինչ կասեցաւ սա յիւրմէ փութոյն , այլ
յառաջագէմն նկրտեալ , յանձնէն ծա
խեաց յորով ինչ և յաւարտ ժամանե
ցոյց զիրնսթարց անգամ ընդ միտ տա
նկեց առնել պահանջս զառ ՚ի յիւր
մէն անցուցեցոյն ծախուց : Յայս սա
կրս ապա ոչ վայրապար ինչ՝ յետ յիշա
տակելոյ անուան սորա ՚ի շարս անդ ե
րախտաւորաց Գպրոցիս , յաւել բա
նասէրն առանձին իմն գիմառնու
թեամբ պատուեալ զնորայն յիշատակ ,
ձեւ կարգելով բանիցն ըստ օրինակս
ըստ այսմիկ :

Յանձնակ յիշխանութիւնն Բաղձարարիւնն և Գործախարար Հոգաբարձոսի նորախառոյց Դպրոցի

Մ Ե Տ Ա Ք Ս Ե Ա Ն Գ Ր Ի Գ Ո Ր Ի

Ի Դ Ի Մ Ա Ց Ա Ք Ե Ն Ա Յ Ա Ց

Որ զնախնին քաջոցն երգեաց՝ Պերեան ՚ի լար զհանգէս ,
Մի թէ և արբ՝ զիմ գիւլցազուն՝ թնոյցէ երբէք նա անտես .

Որ յօժարեաց ինձ Աթինայ՝ կերտել շքեղ զայս տեղի ,
Մանկանց ՚ի վարժ՝ ՚ի կրթութիւն՝ սուրբ գիտութեանց սխրալի .

Եւ ո՛ այս Վեչ , բայց թէ ԳՐԻԳՈՐ՝ Մետաքսեանին պերճ զածած ,
Որ արթնութեամբ ուղիմ ոգւոյն անմահ զանուն իւր խնկեաց .

Արդիւնք այս՝ ՚ի սմա ծախուց՝ Համազգայնոյն է՝ նուէր ,
Բայց զարգախա՛ սորայն քրտանց ո՛ ոչ գրեաց գեր ՚ի վեր .

Որ ընդդէմաց իւրոց ջանից միանգամայն և ճգանց ,
Մակա յլալ՝ սատար գործոյս՝ յինքնայօժար իւր կամաց :

Տեսցեն ապա որ յապագայս՝ նախանձ այսպէս գովելի ,
Եւ տօնեսցեն զանուն սորա՝ բարձր ՚ի գլուխ հանգիսի .

Այլ ո՛ գիտէ և կամ տարակուսեացի երբէք , թէ նորին իսկ համազգիք իւր՝ յաւուր միում ոչ պատուեսցեն

զյիշատակ առնս , կանգնելով ՚ի ճակատ դպրոցայն արձանագրութիւն ինչ որ ունիցի օրինակս զայս .

Ա Ր Ձ Ա Ն Ա Գ Ի Բ

Որ վարձատրես՝ Գրիստոս ՚ի կեանս ,
Ըզնակաց՝ բոց զաշխատանս .

Տես ՚ի շինուած օոյն դպրատանս ,
Ջնուէր արդեանց ժողովրդեանս .

Յիշեա՛ եւ զհող՝ զբիրան եւ զլան ,
ԸզՊրիգորի՛ Վեհ Մետաքսեան .

1 8 4 0

Այսչափ ինչ ասել վասն շինուածոց դպրոցայն , որպէս և վասն բարեպաշտութեան առաքինացելոցն առ նմին՝ թերեւս հիրիքասցի , զի են մեզ և այլ տեսութիւնք առաքինական հանգիսից , զորոց ջառնումք յանձն լուել առ տեղեալս . քանզի և համայն իսկ զաւաջնովքն արամեցելովք վերջինքս

այտօրիկ ճոխափայլք երեւեսցին և գերազանցիկք , որչափ ինչ առ սկզբամբն նախամեծար համարեցի վախճանն , որ պատկեն զոր և իցէ գործողութիւն : Եւ կարի՛քաջ յիրաւունս , քանզի առ ինչ արդեօք՝ այնչափ ճգանց և ջանից պատկառ կալ , և շինուածօ գեղեցիկս յառին կացուցանել , եթէ ոչ զի ման .

կանցն բարեկրթութիւն և կարեւորացն հրահանգք ՚ի ծաւալումն պերճասցին :

Եւ զհարգ ազգայնայն ամենաւնի ունել, եթէ անխնամ թողեալ չի նուաճողն՝ չգուցէ որ սահմանս ՚ի նոսա բողոքեցէ բարեկարգութեանց, և անգուլ շարունակութեան պիտայից կարեւորացն տարցի ՚ի հոգ, թարց ուրոց չէ եքքէք յախատանի մնալ սոցա, և սահմանանքն ակադճուն լինիլ պըտղաբերութեամբք :

Եւ ահա զայսպիսեաց աստի կայ մեզ յառաջիկայս բան արկանել, և ուճով ՚ի դէմն բերել նախ՝ եթէ սովոր մէք պահեցան փոռք խնամակալն լինելոյ բազմութեան մանկուցն և առջուրս հանգստեան զնոսա տաւաղելոյ . և ասոս թէ յիջ ոմանք նորա՝ որ ժրայանն ՚ի մշտնջենաւոր հաստատութիւն գրամագլխոյ իրիք յանուն դպրոցացն, սահմանելով զայն յեկամուս միայն, առ բաւականութիւն ծախուցն պատշաճաւորաց . զի մի այլ եւս խափան ինչ յառաջադիմութեան ընթացիցն գործեցի, որպիսի ինչ յառաջնումն պատահեցաւ առ ՚ի չգուցէ հաստատուն եկամտի :

Այլ յայս բան արդարեւ ընդ քիրտըն մտանել հասանէ մեզ . քանզի հարկ ՚ի վերայ կայ լիով զամենայնն աւսել, և զայն ոչ տարտամ ինչ և հատուկաբար քանից յօգաւորութեամբ . և ոչ դարձեալ անալի կրկնութեամբք . և սակայն պատմելեացն թերթեքեալ ընթացք անշուշտ խտորիկ տացին մեզ ՚ի շաւղաց անտի կարգաւորեալ զըրուցայ . համայն և այնպէս մատիցուք փորձ փորձել և աւաւելքան զգեղեցկախոսն երեւելոյ՝ զստուգախոսի կալցուք յանձին կերպարան :

Ապաքէն ՚ի նախընթաց պատմեցելոցն ծանուցաւ արդէն նպատակ

խորհրդոյ Ազգային ժողովոյն, գումարելոյ յամին 1839, և թէ զի՞նչ ինչ ՚ի կարգի գտեալն էր, յայնժամ յազագս հաստատութեան եկամտի և դրամագլխոյ իրիք որ բաւեացէ յղինխն ծառայելազգային պիտառութեանց, կամ պարզապէս ասել, ՚ի պէտս անգուլ շարունակութեան ծախուց դպրոցայն, բայց այն երկայնագունից կարօտանայր ժամանակաց . նախ զի գումարեալն յայն վայր արդիւնք Երիտասարդաց Ընկերութեան չէր ինչ մեծ, որոյ առկուսիք զօրէին դիմակալել պիտայիցն . և երկրորդ՝ զի էր և պայման ինչ այսպիսի չմխել ձեռն ՚ի նոյն գրամագումար մինչեւ ցվեց ամն, որպէս յայտ է ՚ի 12 յօգումաճ կանոնագրութեանցն :

Եւ սակայն հարկն ստիպողական ճմլէր ճնշէր առհասարակ զամենայն հասակ առ ՚ի կարգի կացուցանել, որ զինչ ՚ի դատարակութեան մանկանցն պատկանէին իրք :

Այն զի՞նչ շինուած նորոք դպրոցայն արդէն ՚ի յանդ ելեալ հրաւէր կարգայր իւրաքանչիւրոցն չը թողուլ զինքն ամայի և որպէս թէ մերկ յիւրոց փայեցսկանայն զարդուց :

Բայց սակայն պէտք էին առն որ փոյթ յանձին կալցի տաւաղել զմանկըտին որ արդէն գրեւս յերկից ամաց հետե ցիր և ցան լեալ էին, և միայն քառասնիւ չափ և եթ մնացեալ, և այն՝ որոց բաւականաձեռն գտանէին ծընողք . զի բարձեալ էր նախկին բարեկարգութեանցն պայման . և չէր որ վերստին ձեռնամուխ լինէր յայն առ ՚ի չգուցէ որոց պէտքն էին կարեւոր միջոցաց, գրամոց ասեմ և գրամոց :

Աստ եղև ասոս ամբառնալ Կոլլաեանն Գաստարայ իշխանագնէի, զորմէ ՚ի վեր անդր եղեն յիշատակութիւնք, որոյ ոչինչ բնաւ զանգիտեալ ՚ի դժուարութիւնն

պաշտամանն յոր հրաւիրեալ լինէր ընտրութեամբ Համադգայնոցն . դուտեւորեցաւ ամենայն պնդութեամբ և զանձամբ էառ զուճ հոգաբարձութեան դպրոցայն յամին 1841 .

Որոյ և առաջին փոյթ եղև հաւաքել 'ի դպրոց առ հասարակ զամենայն մանկունս չափահասակս վարժից հրահանգաց , որք գուժարեցան 'ի միում առուր պատմել զանբաւ ցնծութիւն , յորում մեծաշուք հանդիսաւորութեամբ բացան դրունք դպրոցայն լինիլ հասարակաց յուսումն ձրի և անվարձ , և բարձաւ խոփրն 'ի միջոյ որ ծարաւատանչ զայն չափ բազմութիւն անտերունջ մանկանցն առնէր , զի և հասարակաց մի էր այնուհետեւ Տեսուչ և խնամակալ , որ մեծապէս

զուարթանայր յանձին , տեսեալ եթէքանի՛ գեղեցիկ էր բարերարենն անխընամ մանկուոյն , որք խուռն յաճախէին 'ի դպրոցս և յաւելուին 'ի թիւն հանապազոր , իբրու ծարաւիք արդարեւ ջուրցն իմաստից :

Զայս օրինակ ահա՛ առաքինացեալ սորա , և օր քան զոր բարեկարգութիւն դպրոցայն և յառաջագէմ զարգացման համբախցայն միտ եղեալ արժանապէս կալաւ զանուն եւ զիսառս խնամակալ Հոգաբարձուի : Ուստի և բանասիրին շարժառիթն ինքեան պատեալ , 'ի համառօտ ինչ հագներդ վերածեաց զգրուատիս՝ զառաքինութեան առնս պարագրիչ , չափաբերեալ զայն ըստ բանիս ըստ այսորիկ :

ՊԵՐՃԱՊՊՍԿ ԵՒ ԱԶՆՈՒԱԾՆՈՒՆԴ ԳԱՍՊԱՐ ԿՕՅԼԱՒԵԱՆ

ԱԶԳԱՍԵՐ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒ ԴՊՐՍԱՆՅՍ

ԳԵՂԵՑԻԿ արդեօք Մուղայք 'ի Պարնաս՝ հնչեցեն նուազ ,
Հեղէն գիւցաղանց՝ ձօն նուիրական՝ իբրու յաղթանակ .
Այլ ինձ քաղըրացի՛ վեհ զեմ գիւցաղուն՝ զքաջատոհմիկ ,
Հանել 'ի հանդէս՝ սխրանալ յարարս իւր չնաչխարհիկ :
Մմա ապաբէն՝ մեր այս Հայրենիք՝ կացցէ 'ի զննին ,
Տեսեալ յիւրն 'ի ծոց՝ նոր զայլ Մեկենաս՝ գեր քան զնախկին ,
Պսակ 'ի դուխ՝ սովաւ փայլեցի խակակութ մանկտին ,
Յիմաստ դպրութեանց ճեմս 'ի վեր առեալ՝ յիւր բնիկ լեզուին .
Առ որ գիտացցէ՝ եւ յառուր միում , տինա՛ վայրկենին .
Գիտացցէ ասեմ զայս բան գեղգեղել 'ի խորս սրտին .
Բամից համբախցս՝ որ կացեր պաշտպան՝ եվ տէր մեր Գասպար ,
Բարձունք Ողիմոկայ՝ վարձս հատուցեն վեհիդ գերափառ :

Ընդ այսմ ահա 'ի բարեկարգութիւն աւարտեալ ամենայնի որ ինչ 'ի զարգացումն վերաբերէին մանկուոյն , և որ ոչ դուղնաբեայ փառս բոլորէին աղգասէր բարեջանութեան Հոգա-

բարձութեանն որ անդուլ 'ինոյնս պարասեր , այնուհետեւ մնայր և եթ գումարիւտն լինել ոճոյ և հնարից հաստատութեան պատշաճաւոր դրամագլխոյն , որում անհրաժեշտ պէտս ու-

նէին դպրոցքն առ յարատեւ շարունակութիւն յընթացս բարեկարգութեանն, յոր արդէն վայելէինն:

Վասն որոյ յետ բազում խորհրդածութեանց սորա ընդ այլոց ոմանց համամիտ ազգասիրաց, ձեռն արկին միանգամայն յորդորամիտ լինել համօրէն Համազգայնոցն գալ միաբանիլ ՚ի խորհուրդն բարեպաշտութեանն եւ կանգնել անուն յիշատակութեան ՚ի մշտնջենաւորս գովանի առատաձեռնութեամբ ինքնայօժար նուիրանաց, ուրոյն եւ առանձին անուամբ սեպհականեալ վայն առ ՚ի լինել զըսմադուրս դպրոցացն:

Աստի շարժեալ առ հասարակ ամենեցուն ՚ի քաղցրամօք բանից եւ ՚ի յորդորանաց այսոցիկ ազգասիրաց, միանգամայն տեսեալ եւ զգեղեցիկ առաջադրութեանն կարեւորութիւն, փութացան սրտի մտօք, Ժողով գումարեցին հասարակաց, յամին 1843, Յունվար ամսոյ 8, որ եղև օր տօնելի համօրէն Ժողովոյն, յորում եւ պարագլուխ հանդիսացան երկրքին ընտիր հարազատքն Լուսիկ եւ Ստեփան Կոչաւեան արդիւնաշատ իշխանապետք եւ առաջակայք Ազգիս, որք եւ առաջին իսկ եղեն ՚ի նմին հանդիսի, որ առատութեան նուիրանօք առաքինացան յայս գործ, եւ ճանապարհ հորդեցին, որոց ՚ի կարգին էին իշխանք եւ ժողովուրդք ազգասիրական ոգւովն համախմբեալք:

Եւ այնպէս այր իւրաքանչիւր կամակից լեալ առաքինութեանս մեծի եւ ընդ նոցն շաւիղ փութացեալ՝ գրեցան սրտի մտօք ՚ի մասնակցութիւն արդեանցս, նր շտտ եւ նր սակաւ, իւրաքանչիւր ըստ իւրում կարի, որպէս տեսցի ՚ի ստորեւ, ուր յատուկ նշանակեալ կան իւրաքանչիւր բարեպաշտիցն անուանք հանդերձ գումարաւ

ինքնայօժար տրոց իւրեանց, որովք գումարեալ կազմեցաւ կամ զիւայսպէս ասացից, հիմնաւորեցաւ մշտնջենաւորն այն գրամագլուխ: Ար ըորդեալ ապա ընդ գրամագումարի արդեանց Պրատտավայի Ընկերութեանն կացուցանեն միանգամայն զարդիւնս շահեկանս ՚ի պէտս կարեւոր ծախուց Գպրոցացն, եւ ՚ի յարատեւ պայծառազարգութիւն նոցին. եւ մանաւանդ ՚ի յաւերժական եւ յանմահ յիշատակութիւն ազգասէր բարեջանութեան առաքինացելոց առ նմին, եւ որոց որք զինիան առ ՚ի նոցն առաքինացցին, դրոշմեալ եւ զանուանալուրեանց ՚ի Տումարիս, որ ինքնին հրաւեր կարգայ ամենայն բարեպաշտիկ ոգւոց, եւ գիրկս պարզէ ընդունել զոր եւ իցէ նուէրս բարեպաշտութեան, առ ՚ի առնել զամենեսեանս հազորդս փառաց եւ վարձուցն անմահականացն ՚ի Քրիստոս Յիսուս ՚ի Տէր մեր, որում պատիւ եւ դոհութիւն այժմ եւ յաւիտենից յաւիտեանս, ամէն:

Գրեցաւ յամի Փրկութեան Կենարարին 1845, Ապրիլ 20, ընդ հովանեաւ Եկեղեցւոյ Սուրբ Աստուածածնին, յուժարէտ մանկախորժէ Գպրոցիս Գաբրիէլ Սաղմեան Գպրէ Փօփիչանցւոյ:

Յ Ի Շ Ա Տ Ա Կ Ա Ր Ա Ն

Վասն յիշատակի անուանց առաքինացելոցն ՚ի նուէրս Ազգային Իբսրոցացն:

Արք միանգամ տենչտցան զհետ երանաւէտ ձայնի յիշատակութեանն եւ անմահական կենացն եղեն ժառանգորդք, զնոսա եւ յանուանէ յիշատակել գոնէ միանգամ ՚ի տարւոջն ՚ի

ներկայութեան Սրբոյ Պատարագին ,
 և 'ի լուր բարեպաշտութեան ժողովրդականաց Եկեղեցւոյն կարի յոյժ արժանաւոր դատեցաւ . որպէս զի իւրաքանչիւր ոք լսելով զաղբասիրական բարեջանութիւնսն , զոր արդեամբք փայլեցուցին առաքինասիրացն անձինք առ մշտնջենաւոր հաստատութիւն կարեւոր դրամագումարի իրիք յանուն

նորահառոյց Աղբային Գորատանցս ,
 ինքեանք ևս նովին աղբասիրութեան ոգւով վառեալք յորդորեսցին առ 'ի նոյն մասնակցութիւն , և զմիմեանս իսկ յորդորեսցեն առ 'ի լինել միանգամայն հաղորդակից նոյնին յիշատակութեանց և փառացն սրակակից 'ի Քրիստոս Յիսուս 'ի Տէր մեր :

Ի Բ Ա Ն Ի Յ Թ Ա Գ Ա Ի Ո Ր Ի Ն
 Ն Ո Ի Շ Ր Է Վ Ա Ն Ի ⁽¹⁾

- Ա Մ Ե Ն Ա Յ Ն** մարդ , որ գիտէ զչափս անձին իւրոյ , յինէն ողջոյն մատուցէք :
- Ա**րժանաւորացն 'ի յիմ գանձէն բաժին հանեցէք :
- Զ**անձնահաճ մարդն յինէն 'ի զատ սրահեցէք :
- Ա**մենայն ինչ , որ անպատշաճ է , մի խօսիք :
- Ե**ւ զոր անքննին է , մի քննէք .
- Ե**ւ յամենայն իրս ստիպումն մի արկանէք :
- Յ**ամենայն գործս , յոր և կամիք ձեռն արկանել , զսկիզբն և զկատարումն նորին քննեցէք :
- Զ**ձեզ 'ի մանկութեան բարի անուամբ հռչակեցէք :
- Զ**փորձեալն մի եւս դարձեալ փորձէք :
- Ե**ւ զփորձեալն ընդ ամփոքձին մի փոխանակէք :
- Ը**նդ ամփոքձ մարդոյ գոտէմարտութիւն մի առնէք :
- Վ**ասն բեկեղցն և այրեցելոյն և տուրս շնորհելոյն յետոյ մի ասպաշաւէք :
- Ի** չար անուն տեղւոյ մի բնակիք :
- Ի** հեղեղատ տեղի մի բաղմիք :
- Ի** գողոյ ուխտագրութիւնս մի ընդունիք :
- Ի** դրացութիւնս թագաւորի տուն մի չինէք :
- Ի** նորեւաւ մարդոյ սարսու մի առնէք :
- Ի** դրունս տանց ձերոյ խանութս մի դնէք :
- Ի** չար դրացեաց հեռաբնակ կացէք :
- Ա**ռ ընթեր կռուոյ հուս մի երթայք :
- Ա**նուղեկից 'ի ճանապարհ մի երթայք .
- Ա**ռ արծաթագին ծառայս կռիւս և աղմուկս մի առնէք :

(1) Սոյն իրատական խօսքերն քաղուած են Ս . Աթուոյս Թանգարանի գրչագիրներէն :

- Ո՛վ որ յառականաց և ՚ի նախատանաց ոչ երկնչի , ՚ի նմանէ հեռագոյն կայէք :
- Ընդ մանկունս խորհուրդ մի առնէք :
- 25 Հրամանաւ կանանց չար գործ մի գործէք :
- Սակաւ զնասիւ զհաւատարիմ ծառայս ՚ի վայր մի ընկենուք :
- Չամենայն կտաւ և զբան , տասն անգամ չափեցէք՝ և ապա կտրեցէք :
- Ձձեր կեանքդ անգիտութեամբ մի անցնէք :
- Չայլոյ կռիւ ՚ի ձեր անձնդ մի առնուք և կռուիք :
- 30 Ձկուրն՝ միջակ և համբերելով արարէք :
- Սկիզբն նոր տնկելոյ արարէք , և ապա զհինն խլեցէք :
- Յօտար հող ծառ և բոյս մի տնկէք :
- Ի հողահատ տեղիս սերմն մի ձգէք :
- Չօտար կին և պառաւ ՚ի տուն մի թողուք :
- 35 Օտար իրաց սակս աւելի քան զտէրն մի սրտցաւիք :
- Ի մէջ այր և կնոջ եւ եղբարց՝ ատելութիւն մի ձգէք :
- Կին ՚ի ճանաչաւորաց և ՚ի մօտեւորաց առէք :
- Թագաւոր թէպէտ և խնարհի , դուք մի համարձակիք :
- Ի իսանաւոր երբ սակաւ սէր ցուցանէ , զինքն մեծ սիրեցէք :
- 40 Եւ թագաւոր որ՝ թէպէտ և փանաքի լլցի , նուատապոյն մի տեսանիցէք :
- Ի մեծամեծաց երկիւղիւ կացէք :
- Եւ զսակաւ ձիրս թագաւորաց՝ մեծագոյն դիտացէք :
- Ընդ բախտաւորս և ընդ տովաթաւորս մի նախանձիք .
- Որ տէր է գրչի՝ և խմաստութեան՝ զնօսա թեթեւ մի տեսանէք :
- 45 Որ որ առաւել գիտէ քան զձեզ , զնա աւելի պատուեցէք :
- Ի բանաստեղծ (1) մարդկանց պատրաստ կացէք :
- Հետ ամեն մարդոյ՝ սէր և մօտեւորութիւն ընդ ժամանակին դէք .
- Ի յամենայն մարդոյ զբարի խօսքն ընդունեցէք :
- Պիղծ խօսիցն՝ պիղծ պատասխանի մի տայք :
- 50 Յամենայն մարդոյ խօսս մի վտահանայք :
- Ի ցածէն և յանգիտէն խնդիրք մի խնդրէք :
- Ի մէկ տեսն յամենայն մարդոյ հետ մի փաթթիք :
- Ամենայն իրաց և ամենայն մարդոյ շուտ մի հաւատայք :
- Պարտականն պինդ բռնեցէք , և թոյլ մի թողուք :
- 55 Յայսմ աւուր բանն ՚ի վաղն մի ձգէք :
- Ձգեղն յառողջութեան ժամն խմեցէք :
- Ի տղայութեան ժամն զձերութիւնն ՚ի միտ ածէք .
- Եւ զձերութեան բանն՝ ՚ի տղայութեան ժամն հոգացէք :
- Եւ յառողջութեան ժամն՝ զհիւանդութիւնն ՚ի միտ ածեցէք :
- 60 Եւ յառապութեան ժամն՝ զսղութիւնն յիշեցէք :
- Ի թշնամութեան ժամանակն՝ սիրոյ տեղ պահեցէք :
- Ձձեր խորհուրդս՝ մարդոյ իսկի (2) մի ասէք :

(1) Կամի ստեղ բանաստեղծ : այլոյ վերայ զբարտութիւն ստեղծող :
 (2) Բնաւ .

Ընկեր զայն սիրեցէք , որ իւրմէն իր մի շահիք :
 Ամենայն իրաց զհերիքն սիրեցէք :
 Զանգէտ սիրելին՝ մեծ թշնամի գիտացէք :
 Յիմաստուն թշնամւոյն՝ մի վախէք :
 Եւ ձեզէն՝ զձեզ ՚ի փորձութիւն մի արկանէք :
 Հանապազ այրոց ձեռօք զօձն բռնեցէք :
 Ի բարկացող արանց՝ պատրաստ կացէք :
 Տրգիտաց՝ և դիւահարաց՝ և արբեցողաց՝ խրատ մի սայք :
 Ի յանդգամ կնոջէ պատրաստեցարօք :
 Անհաշտաբար առ ամենայն գործս՝ ձեռն մի արկանէք :
 Զկերակուրս և զըմպելիս՝ առանձնաբար մի ընթրէք :
 Անհրաւիրակի՝ հիւր ումեք մի ընկէք :
 Ընդ բարեբախտիկ արանց՝ մի հակառակիք :
 Զգործն ժամուն մի անցուցանէք .
 Եւ յամենայն ժամ՝ զհանդերձեալն ՚ի միտ անէք :

ԿԱՐԵՒՈՐ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆ

Առաքելական Ս. Աթուոյս Վարչութիւնն կը խնդրէ Ազգային բոլոր Լրագիրներէն հրատարակել, որ Քոլերայի հիւանդութիւնն վաղուց արդէն անհետացած է ՚ի սպառ Ասորեստանի և Պաղեստինի քաղաքներէն, և Երուսաղէմի ուխտաւորութեան համար բընաւ երկիւղի և կասկածանայ տեղի չ'է մնացած : Ընդ սմին կը յաւելու, որ շատ աղքատիկ ազգայիններ, չք գիտցուիր ինչ միջոցներով կամ մուրացիանութեամբ յԵրուսաղէմ կը դիմեն, և ոչ միայն անկարող կը դառնուին փոքրիկ նուէր մի անգամ հատուցանել, ըստ սովորութեան բարեպաշտ ուխտաւորաց, այլ Ս. Աթուոս, չք նայելով իւր բաղմադիմի ծախուց եւ մեծագումար պարտուց, կըստ ակուլի ոչ միայն եկած օրէն ՚ի վեր

հաց և կերակուր տալ այսպիսի աղքատներուն, այլ նաեւ ճանապարհի ծախքն հոգալ, որ կարողանայ Երուսաղէմէն դարձնել : Արդ՝ յատկապէս կը խնդրուի բոլոր Գեր. Վիճակաւոր Առաջնորդներէն և Փոխ-Առաջնորդներէն, Արժ. Քահանաներէն և բարեջան Թաղական Խորհուրդներէն, որ ուշադրութիւն դարձնեն այս մասին և աղքատ ու անկարող մարդկանց խրատ կարգան և չք թյլատրեն ընդ ծով և ընդ ցամաք թափառական լինիլ, ուխտաւորութեան պատրուակաւ յԵրուսաղէմ դիմել և Ս. Աթուոյս վերայ ծանրանալ, որ իւր յատուկ ծանրութեան տակ կը ճնշուի արդէն :

Ամենէն ցուալին այս է, որ սոյն աղքատ եկաւորներուն մէջ կան նաև

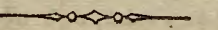
անտերունչ մանուկներ և կիներ ան-
 քամ, որոնք թէ ինչպէս կը վտահին
 հեռաւոր տեղերէ յՅրուսաղէմ ճանա-
 պարհորդել մարդ յաւօք եւ հեծու-
 թեամբ կը պաշարի : Արդ՝ որոնք որ
 սոյն աղէտից առաջն առնելու համար
 հոգ կը տանին, ո՛չ միայն Ս. Աթուոյս
 համար բարիք մը բրտած կը լինին, այլ
 հանուր Ազգի պատիւն պահպանած կը
 լինին, չը թողլով որ նորա աղքատներն
 թափառական չըլին, անարգ կեանք
 տնկնան և օտարներէն նախատուին :

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆՔ

Քաղաքիս Վ. սեմ. Բռէշնն՝ Այլ
 Պէյ փոխուած լինելով՝ իւր յաջորդն
 արդէն ճանապարհ ելած է Պօլսէն և
 առաջիկայ շոգենաւով ՚ի Յոպպէ պի-
 տի ժամանէ, որոյ դիմաւորութեան
 համար արդէն պատրաստութիւններ
 եղած են թէ՛ Քաղաքական Կառավա-
 րութեան և թէ՛ Երուսաղէմի Պատ-
 րիարքական Վարչութեանց կողմէն :

- Եփրաթացի Մխթար Միլիմ
 Օսման անձն, Երուսաղէն Բեթլէհէմ
 երթալու ժամանակ, իւր թշնամիներ
 րէն պաշարուելով՝ մորթուերէ, գը-
 լուխն մարմնէն կաշիով միոյն կցուած
 մնալով և սյուպէս տարուերէ ՚ի Բեթ-
 լէհէմ : Կառավարու թին սկսած է խու-
 զարկել, բայց ոճրագործք տակաւին
 գտնուած չեն, և որոյ թշնամութեան
 մասին որ կասկածներ կան, նորա ևս
 բացէ ՚ի բաց կը մերժեն, որ ամենե-
 ւին իրենց մասնակցութեամբ չէ կա-
 տարուած յիշեալ մարդասպանու-
 թիւնն :

ՆՈՐ ՀՐԱՍԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

Դ Ա Ս Ե .

ԱՆՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆ ԿՐՕՆԱԿԱՆ

Գեղեցիկ ոճով և պարզ մեկնու-
 թեամբ բացատրուած է սոյն Տեա-
 րակին մէջ կրօնական անտարբերու-
 թեան տեսակներն և վնասներն . լու-
 սաբանուած է պարզապէս՝ թէ ի՞նչ
 քան թշուառ է մի ժողովուրդ, մի
 ազգ, մի հասարակութիւն, երբ կը
 բօնական անտարբերութիւնն տիրած
 է իւր անդամոց մէջ և ընդհակառակն՝
 թէ ի՞նչքան երջանիկ է մի ժողովուրդ,
 երբ Քրիստոնէական կրօնն հիմն բըռ-
 նած է իւր երկրաւոր և երկնաւոր ճըշ-
 մարիտ երջանկութեան :

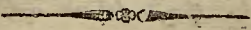
Գին Դ և Կն դահեկան :

ՍԻՐՈՒՆ ԶԲՕՍԱՐԱՆ

Հետաքրքրաշարժ փոքրիկ Ղըքոյի,
 88 երեսէ բաղկացեալ, Թարգմանու-
 թիւն Ղըրիզոր Վարդապետի Կ. Պօլ-
 սեցւոյ, որ կը պարունակէ իւր մէջ
 Տասն հիւթաւոր Գոյակաց կամ ՚մ
 պէլեաց դիմառնական բանաստու-
 թիւններն, բարոյական մարդիչ և հը-
 բահանգիչ եղանակաւ : Սոյն բանա-
 խօսութեանց կամ ատենախօսու-
 թեանց մէջ իւրաքանչիւր Գոյակ կը
 ջանայ զինքն ջատագովել իսկ ընդհա-
 կառակն՝ իւր դիմախօսն կը ճգնի նորա
 վնասակար յատկութիւններն յերևան
 հանել, որով մին զմիւսն յաղթահարե-
 լով կը նշաւակեն զմիմեանս և կը պար-
 զեն, որ վնասակար է մարդոյ՝ չարա-
 չար դորձածութիւն ոգելից և գըր-
 գո իչ ՚մ պէլեաց :

Գին 2 դահեկան :

Կրթաճառուին ՚ի գրատան Ս. Մթո-
 աոյս և ՚ի Փոխանորդարանի Կ. Պօլսոյ :

Հեղերէն խոշորագիր. Տպեալ 1869.
 Հենրիկոս եւ Մարիամ. Տպեալ 1870.
 Հրահանգ սիրոյ, գործ Մարկեան Յովսէփ վարժապետի. Տպ. 1870.
 Ղերուքնա Երեսացի, եւ Եսայի կաթողիկոս Աղուանից. Տպեալ 1863.
 Ճաշոց գիրք. Տպեալ 1873.
 Ճառ հաղորդութեան. Տպեալ 1860.
 Ճառ դպրոցական. երկու փոքր տետրակներ. Տպեալ 1863 եւ միւսը՝ 1867.
 Ճարտասանութիւն առ ձեռն. աշխատասիրեաց Եղիազար Մուրատեան.
 Մատենագրութիւն նախնեաց. Տպեալ 1856.
 Մատթէոս Ուսուցիցի, գործ նախնեաց ժի դարու. Տպեալ 1869.
 Մեկնութիւն Եփեսացոց. Տպեալ 1850.
 Մեկնութիւն յայտնութեան. Ներսիս Լամբրոնացոյ. Տպեալ 1855.
 Միկայիլի Ասորոյ ժամանակագրութիւն, դործ ժի դար. Տպեալ 1871.
 —Նոյնը՝ ուրիշ գրչադրով բաղդատուած փոքր ինչ տարբերութեամբ.
 Յովհաննէս կաթողիկոս, պատմութիւն Հայոց, գործ նախնեաց Թ. դարու.
 Յովսէփ դեղեցիկ. Տպեալ 1849.
 Նարեկ. արթամասոյց Ս. Հօրն մերոյ գրիգորի Նարեկացոյ. Տպ. 1868.
 Նոր բնթերցարան, Տպեալ 1868.
 Ողբերգութիւն 'ի մեծն Ներսէս. Տպեալ 1863.
 Ուխտ հայրենասիրի. Բ. Տպ. 1874.
 Ուսումն բարուց. Տպեալ 1857.
 Ուսումն արամեարանութեան, Տպեալ 1869.
 Պատմութիւն Ս. Գրոց. Տպեալ 1867.
 Պատմութիւն նոր կրակարանի, Տպեալ 1872.
 Պատմութիւն Ս. Երուսաղեմի, ըստուածոյ թարգմանութեամբ. Տպ. 1872.
 Պատմութիւն Երուսաղեմի, աշխատասիրեաց Խորեն վարդապետ. (")
 Պատմութիւն Ս. Լուսաւորչի. Տպեալ 1867.
 Պատմութիւն Լէնկթիմուրայ. Տպեալ 1873.
 Պատմութիւն Հայոց. Տպեալ 1870.
 Պատմութիւն բարոյական. Տպեալ 1872.
 Պատմութիւն Հայաստանեաց, առաքելական Ս. Եկեղեցոյ. Տպեալ 1872.
 Պատմութիւն երկամեայ պահելատուութիւն 'ի Հապէշատան, Տպեալ 1871.
 —Նոյնը՝ Գաղղիարէն լեզուաւ.
 Ստղմոս խոշորագիր, այլ եւ այլ անդամ տպուած.
 —Նոյնը՝ մեծ գիրքով
 —Նոյնը միջակ՝ դպրոցներու համար. Տպեալ 1873.
 Նոյնը՝ փոքր գիրքով եւ մանր գրով.
 Սիւն օրագիր, կազմեալ 1866էն մինչեւ 1873. աշխարհիկ լեզուաւ.
 Ստորագրութիւն Երուսաղեմի, Տպեալ 1859. (")
 Վարժութիւն փոխառաց մանկանց. Տպեալ 1868.
 Տանիլլ տեղագրութիւն Երուսաղեմի. Տպեալ 1855. (")
 Տարերբ ինաստասիրութեան, Տպեալ 1852. (")
 Տեսչութիւն հովուական. Տպեալ 1856. (")
 Տեսչականութիւն, Պատուելի Գրիգորի Փէշտիմպէեան. Տպեալ 1855. (")
 Տօնացոյց. Տպեալ 1868.
 Վերական, հին սնով, Տպեալ 1872.
 Վերական Գաղղիերէն լեզուի. Տպեալ 1871.
 Վերականութիւն Հայերէն լեզուի. Տպեալ 1870.
 Վերականութիւն Գաղղիերէն լեզուի. Տպեալ 1869.
 Վերականական համառօտ. Հայերէն եւ Արաբերէն լեզուաւ, Տպ. 1870.
 Որացոյց եւ գուշակութիւնք օրոց.

Գրք	Փ
	30
2	20
2	
3	
300	
4	
	30
3	
6	
14	
25	
10	
16	
12	
10	
10	
12	
5	
4	
4	
18	
3	
8	
7	
5	
8	
4	
10	
6	
7	
16	
20	
20	
10	
6	
6	
3	
40	
4	
6	
3	
6	
8	
18	
10	
2	20
4	20
3	
2	
1	

ՑԱՆԿ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ

Կրթարան Աւետարանական բանկի. — ԴԱՍ Զ .	
— Արտասուք և երգ. (Շար. և Վերջ)	241-252
Տիփախիան կամ Յիշատակագիրք Եկեղեցւոյ .	
(Շարունակութիւն և Վերջ)	252-261
Ի բանկի թագաւորին Նուշէվանի	261-263
Կարեւոր ծանուցումն	263-264
ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆՔ	264
Նոր հրատարակութիւնք	264

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՔ

- Ա. Սիծըր ամէն ամիս կը հրատարակուի 24 էրեւէ բաղկացեալ մէկուկէս ութածալ թղթով :
- Բ. Տարեկան դիմն է կրկու արծաթ Մէճիախի, հանդերձ ճանապարհի ծախքովը կանխիկ վճարելի :
- Գ. Զատ տետրակ աւելի ուղղող, սէտը է ամէն մէկ տետրին շորս դա. հեկան վճարէ :